

De Økonomiske Råd
Formandskabet

**SKRIFTLIGE
INDLÆG FRA
DET ØKONOMISKE
RÅDS MEDLEMMER**

SKRIFTLIGE INDLÆG FRA DET ØKONOMISKE RÅDS MEDLEMMER

På de følgende sider er gengivet skriftlige indlæg fra medlemmer af Det Økonomiske Råd. Følgende medlemmer har ønsket at give skriftlige bidrag:

Finansministeriet
Erhvervsministeriet
KL - Kommunale organisationer
Danmarks Nationalbank
Dansk Arbejdsgiverforening
FH – Fagbevægelsens Hovedorganisation
3F - Fagligt Fælles Forbund
Dansk Metal
Akademikerne
DI – Dansk Industri
SMVdanmark
Landbrug & Fødevarer
Dansk Erhverv
Forbrugerrådet Tænk
CEPOS
Finans Danmark
Arbejderbevægelsens Erhvervsråd
Særligt sagkyndig Torben M. Andersen
Særligt sagkyndig Mette Ejrnæs
Særligt sagkyndig Helena Skyt Nielsen

FINANSMINISTERIET

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Formandsskabet vurderer, at der på nuværende tidspunkt ikke er behov for yderligere generelle lempelser med virkning i 2021. I forhold til 2022 er det formandsskabets vurdering, at det er for tidligt at vurdere, om der er behov for at justere finanspolitikken, og at det i lyset af usikkerheden er relevant at anlægge en forsigtig linje i finanspolitikken. Finansministeriet vurderer, at finanspolitikken overordnet er afstemt med de aktuelle konjunkturodsigter, og er således enig med formandsskabet i vurderingen af finanspolitikken.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Finansministeriet deler grundlæggende vurderingen af en hurtig normalisering af dansk økonomi. Vismændenes vækstsøn er dog forholdsvis høje og indebærer, at dansk økonomi snart vil være tilbage i en højkonjunktur, hvor kapacitetspresset i økonomien vil være større.

Finansministeriet bemærker, at den hurtige normalisering understreger, at coronapandemien har påvirket dansk økonomi på en anden måde end tidligere kriser, og at den ekstraordinære økonomisk-politiske indsats har spillet en vigtig rolle. Det har blandt andet været med til at sikre en stabil indkomstudvikling, der har afbødet faldet i forbrug. Forbrug er under coronapandemien i et vist omfang blevet flyttet til andre områder, herunder til boligmarkedet. Finansministeriet deler således vismændenes vurdering, at coronakrisen midlertidigt har bidraget til at øge boligpriserne.

Finansministeriet noterer sig, at vismændene forventer, at de aktuelt høje boligprisstigninger aftager senere på året, og at vismændene ikke mener, at der er et akut behov for indgreb på boligmarkedet. Finansministeriet vurderer, at der er god grund til at være opmærksom på boligprisudviklingen, men også, at der er væsentlige forskelle i forhold til overophedningen i midten af 2000'erne, hvor udviklingen var drevet af overoptimisme og skete parallelt med en hastig gældsætning. Dertil kommer, at den strammere regulering, der er indført siden finanskrisen, forventes at dæmpe efterspørgslen og dermed prisudviklingen i de områder, hvor priserne er højest.

I forhold til formandsskabet skøn for den strukturelle saldo bemærker Finansministeriet, at korrektionen for engangsforhold i forbindelse med nationale metoder som udgangspunkt ikke bør påvirkes af EU's behandling af den aktuelle situation, hvor den generelle undtagelsesklausul er aktiveret. Det er således Finansministeriets vurdering, at tiltag, som opfylder kriterierne for engangsforhold, bør behandles som sådan i forbindelse med opgørelser af den strukturelle saldo på budgetlovens metode. Finansministeriets metode indebærer, at engangsforhold behandles symmetrisk, hvad enten de går i op- eller nedadgående retning, og uanset om de er relateret til coronapandemien eller ej.

Formandsskabet vurderer på baggrund af sin opgørelse af den strukturelle saldo, at den strukturelle saldo i 2021 overskrider budgetlovens underskudsgrænse. Formandsskabet vurderer samtidigt, at overskridelsen er tilladt som følge af exceptionelle omstændigheder med henvisning til, at sundhedskrisen udgør en usædvanlig begivenhed uden for statens kontrol i henhold

til budgetloven, og at overskridelsen hovedsageligt vedrører lempelser afledt af sundhedskrisen. Finansministeriet bemærker i den forbindelse, at finanspolitikken i både 2021 og 2022 er tilrettelagt inden for budgetlovens underskudsgrænse vurderet ud fra Finansministeriets opgørelse af den strukturelle saldo.

Kapitel III: Tilbagetrækning

Finansministeriet vil gerne kvittere for en interessant analyse af et spørgsmål af central betydning for den finanspolitiske holdbarhed. Det er positivt, at formandsskabet med analysen har evalueret de hidtidige virkninger af Tilbagetrækningsaftalen fra 2011 og i høj grad bekræfter, at forhøjelserne af efterløns- og folkepensionsalderen virker efter hensigten.

Finansministeriet hæfter sig helt overordnet ved, at beskæftigelsen for de ældre aldersgrupper samlet set er steget svarende til de oprindeligt skønnede virkninger, og at ledigheden, målt som pct. af arbejdsstyrken, ikke har været stigende for aldersgruppen i den betragtede periode.

Vismændene finder i deres analyse, at effekten af ændrede aldersgrænser ikke forklarer hele den stigning, der har været i arbejdsstyrke og beskæftigelse. Finansministeriet finder det på nuværende tidspunkt dog ikke klart, om den gennemførte analyse opfanger alle effekter af de ændrede aldersgrænser. Herudover er det ikke klart, om øvrige reformeffekter – herunder mulige effekter af skærpet pensionsmodregning og effekter på aldersfordelt ledighed i de 3-4 år før efterlønsalderen – er fuldt opfanget i analysen.

De oprindelige fremskrivninger af arbejdsstyrke og beskæftigelse kan bedst anskues på den måde, at de både indeholder effekterne af forhøjede pensionsaldrer og effekten af generelt stigende beskæftigelse blandt seniorer som følge af stigende levetid, bedre helbred og generelle ændringer i beskæftigelsesnormerne (relativt til en antagelse om uændrede aldersbetingede erhvervsfrekvenser i grundforløbet). Vismændenes analysemetode forsøger at opfange de isolerede effekter af forhøjede pensionsaldrer. Dermed inkluderes mulige effekter af sund aldring mv. i den uforklarede del af beskæftigelsesfremgangen.

Stigende levetid og sund aldring er grundlaget for indekseringen af pensionsaldrerne. Finansministeriets nuværende fremskrivningsprincipper for ældres beskæftigelse inkluderer et element af sund aldring. Finansministeriet hilser det velkommen, at vismændene vil arbejde videre med at undersøge, hvilke andre forhold der har bidraget til den faktiske beskæftigelsesfremgang (ud over ændrede aldersgrænser), herunder ville det være nyttigt med følsomhedsanalyser for at underbygge analysen yderligere og undersøge den uforklarede del nærmere.

Kapitel IV: Tidlig indsats

Finansministeriet vil gerne kvittere for både den meget grundige teoretiske gennemgang af opbygning af humankapital i barndommen – herunder baggrunden for den såkaldte Heckman-kurve – samt den interessante analyse af sammenhængen mellem normeringer og pædagogandele i daginstitutioner og bl.a. børnenes efterfølgende test- og eksamensresultater.

Når der ikke findes effekter af højere daginstitutionsnormeringer på skolekarakterer, skal det, som formandskabet også bemærker, formentlig ses i lyset af, at der kan være betydelige forskelle på gennemsnits- og marginaleffekter. Analysen er således lavet med udgangspunkt i en situation med relativt få børn pr. voksen i daginstitutionerne, hvilket kan være en af årsagerne til at de mindre variationer i normeringerne, der udnyttes i analysen, ikke ser ud til at have afgørende betydning for hvordan børnene klarer sig i skolen.

Finansministeriet er enige i, at en god forståelse af virkningerne af de enkelte indsatser er en forudsætning for at tilrettelægge de rette tiltag mest omkostningseffektivt. Derfor er det også en udfordring, når der, som det blandt andet gælder på børneområdet, er begrænset viden om indsatsernes virkninger på kort og længere sigt, hvilket blandt andet skal ses i lyset af datamæssige begrænsninger. Derfor sætter Finansministeriet også stor pris på, når der bl.a. i analyser som denne produceres mere viden på området.

ERHVERVSMINISTERIET

Erhvervsministeriet kvitterer for en omfattende og spændende forårsrapport fra formandskabet.

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Kapitlet indeholder en række vurderinger og anbefalinger vedrørende COVID-19 og dansk økonomi, herunder de hjælpepakker, der blev indført i foråret 2020 for at holde hånden under dansk erhvervsliv i en ekstraordinær situation.

Erhvervsministeriet deler formandsskabets vurdering af, at dansk økonomi i sammenligning med andre lande indtil videre er kommet godt igennem pandemien. Et væsentligt element heri er hjælpepakkerne, som har reduceret antallet af konkurser og stigningen i ledigheden og har været medvirkende til at holde virksomhederne og arbejdsmarkedet klar til fornyet vækst.

Erhvervsministeriet er enig i formandsskabets anbefaling om, at udfasning af hjælpepakkerne bør gå hånd i hånd med genåbning af samfundet. Erhvervsministeriet noterer sig dog, at det er vanskeligt at trække grænsen præcist for, hvornår hjælpepakkerne bør udfases. Selvom genåbningen er godt i gang, er der fortsat restriktioner, ligesom der er virksomheder, der kun gradvist kan genstarte produktionen, fx i turismebranchen eller i oplevelsesindustrien og deres underleverandører. Der er derfor behov for en afvejning mellem hensynet til at understøtte dynamikken i samfundet og hensynet til at undgå konkurser mv.

Formandskabet vurderer, at det ikke entydigt kan fastslås, om det er samfundsmæssigt hensigtsmæssigt at videreføre eller udfase hjælpepakkerne efter 1. juli 2021. Den økonomiske ekspertgruppe, vedrørende udfasning af hjælpepakker II, anbefalede i sin rapport fra maj 2021 at videreføre blandt andet kompensationsordningerne for faste omkostninger og selvstændiges tabte omsætning i en ny, tilpasset version i tre måneder.

På baggrund af rapporten har regeringen indgået en bred politisk aftale i maj om at udfase de generelle hjælpepakker og erstatte dem med nye, tilpassede ordninger, som ikke er sektorspecifikke, men har høje krav til omsætningstab. De gamle ordninger fra efteråret 2020 fokuserede på særligt udsatte virksomheder. De nye ordninger vil rumme et begrænset antal virksomheder og har en tidshorisont på op til tre måneder, hvorefter der skal evalueres.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Formandskabet præsenterer en gennemarbejdet prognose for udsigterne for dansk økonomi. Erhvervsministeriet deler i store træk vurderingen af de økonomiske udsigter, herunder at der er potentiale for en hurtig normalisering af økonomien.

Overordnet er den økonomiske situation meget bedre end frygtet for et år siden. Det afspejler en stærk indsats for at holde corona-smitten under kontrol i Danmark i kombination med omfattende hjælpepakker og stimuli-tiltag. Samtidig har økonomien – både i Danmark og i udlandet – vist sig mere modstandsdygtig end først antaget.

Bag det overordnet set positive billede gemmer der sig imidlertid betydelige forskelle, som det også beskrives af formandskabet. Særligt bygge- og anlægsbranchen oplever stor aktivitetsfremgang, og industrien har klaret sig godt igennem pandemien. Omvendt er store dele af servicesektoren fortsat hårdt ramt. Det afspejles i eksporten, hvor der er stor forskel mellem udviklingen i eksporten af tjenesteydelser (bortset fra søtransport) og vareeksporten. De nyeste tal viser, at eksporten generelt er tilbage på et højere niveau end før COVID-19-krisen, men at det især er drevet af vareeksporten.

Erhvervsministeriet er enige i, at der ikke er tegn på, at økonomien har behov for større stimuli-tiltag. Regeringen har netop afsluttet forhandlinger om en sommerpakke, som netop *ikke* fokuserer på at stimulere økonomien generelt, men i højere grad fokuserer på enkelte sektorer, hvor der fortsat er udfordringer. Det gælder blandt andet turisme- og oplevelsesindustrien. Den duale udvikling i dansk økonomi danner også bagtæppet for aftalen om nye, tilpassede hjælpepakker.

Vi deler formandskabets og Finansministeriets vurdering af, at der på nuværende tidspunkt ikke er akut behov for indgreb på boligmarkedet, men følger udviklingen på boligmarkedet tæt, som formandskabet anbefaler.

Udviklingen i priserne på boligmarkedet afhænger, som formandsskabet beskriver, af en række forhold. Generelt er indkomsterne i samfundet stigende, ligesom opsparingen også er tiltaget det seneste år, bl.a. som følge af restriktioner på øvrige forbrugsmuligheder. Samtidig er renteniveauet og finansieringsomkostningerne fortsat relativt lave, hvorfor boligbyrden også er relativt lav og ikke har været stigende. Dertil kommer en række midlertidige, corona-relaterede forhold, blandt andet øget efterspørgsel efter plads i lyset af øget hjemmearbejde. Disse forhold har bidraget til at skubbe boligpriserne op.

I modsat retning trækker en øget tilgang af boliger, ligesom efterspørgsel efter øvrige forbrugsgoder ventes at tage til i takt med genåbningen. Dertil kommer en svagt stigende tendens i

renten. Som formandsskabet påpeger, er der indtil videre ikke tegn på uholdbar gældssætning blandt husholdningerne, og udlånsvæksten er betydeligt mindre end i årene op til finanskrisen.

Kapitel III: Tilbagetrækning

Erhvervsministeriet noterer sig formandskabets vurdering af, at tilbagetrækningsreformen fra 2011 har øget erhvervsdeltagelsen og beskæftigelsen i perioden 2014-2020. Det er en central konklusion for den finanspolitiske holdbarhed.

Kapitel IV: Tidlig indsats

Erhvervsministeriet kvitterer for formandskabets analyse af værdien af en tidlig indsats som input til debatten om økonomiske prioriteringer. Investeringer i små børn kan være særligt vigtige, fordi de danner grundlag for afkastet senere i livet. Manglende investeringer tidligt i tilværelsen kan være vanskelige og omkostningsfulde at kompensere for senere.

KL - KOMMUNALE ORGANISATIONER

Formandskabet vurderer, at den økonomiske krise som følge af coronaepidemien vil slippe sit tag i økonomien i løbet af 2021-2022. Dermed er der udsigt til en høj vækst i takt med, at økonomien finder tilbage til sit strukturelle niveau. Vurderingen er samlet set omtrent lige så positiv, som udsigten var i efteråret 2020, med den væsentlige forskel, at væksten i 2020 blev bedre, end man havde ventet, og at 2021 er tilsvarende nedjusteret. Formandskabet skønner, at finanspolitikken stimulerer mærkbart i 2021, og at dette er passende afstemt med konjunktursituationen. For 2022 anbefales det at man ikke stimulerer yderligere. KL bemærker, at regeringen allerede indregner en tilbagerulning af den ekspansive finanspolitik jf. opgørelsen af finanseffekten i seneste Økonomisk Redegørelse.

Risikoen for at coronavirusen muterer til varianter, som de nuværende vacciner ikke virker effektivt på, er til stede, og bliver større desto langsommere den globale vaccineudrulning sker. Det ugunstige scenarie i rapporten viser, at en sådan situation vil medføre en længevarende forhøjelse af ledigheden. I det lys anbefaler KL, at man er agtpågivende med at stramme finanspolitikken for meget i 2022, da man risikerer at skulle stimulere økonomien igen ved et tilbagefald som følge af ny smitteopblussen og nedlukninger.

I lyset af at strukturel saldo for 2020 er revideret op med 0,4 pct. point ift. rapporten fra efteråret 2020 – og FM's skøn er revideret op med 0,6 pct. point fra december 2020 til maj 2021 – så bør en nuværende vurdering af strukturel saldo på -0,7 pct. i 2022 ikke give anledning til en finanspolitisk reaktion på nuværende tidspunkt. Der er betydelig usikkerhed i beregningen, og det er FM's skøn til august, som i sidste ende afgør hvad skønnet for strukturel saldo i relation til fremlæggelsen af finanslovsforslaget er.

KL deler Formandskabets synspunkt omkring, at de nuværende finanspolitiske regler er for rigide og bør tilpasses realøkonomiske forhold som fx den demografiske udvikling. KL mener ligesom Formandskabet, at en kommende revision af budgetloven bør lempe saldogrænsen til

-1 pct. og indføre mere fleksibilitet ift. midlertidige overskridelser i et i øvrigt holdbart finanspolitisk forløb.

I temanalysen om tilbagetrækning konstaterer vismændene, at "andre forhold" har bidraget positivt til at løfte beskæftigelsen. Det er dog samtidig uvist, hvorvidt disse forhold er af midlertidig eller varig karakter, og dermed om de vil fortsætte med at bidrage til beskæftigelsesfremgangen. Hvis de andre forhold ikke er permanente, vil det bidrage negativt til den finanspolitiske holdbarhed. Det er vigtigt at få fulgt op herpå i kommende rapporter.

Den landspolitiske debat om dagtilbudsområdet har de seneste år i høj grad fokuseret på spørgsmålet om minimumsnormeringer, og et flertal i Folketinget har med lov om minimumsnormeringer besluttet, at kommunerne senest 1. januar 2024 skal leve op til lovfastsatte krav om minimumsnormeringer. Formandskabets analyse om dagtilbud er i den sammenhæng et vigtigt og kvalificeret input. I analysen findes der ingen statistisk signifikante effekter på børns skoleresultater af ændrede normeringer eller pædagogandele i daginstitutionerne. Det understreger, at kvalitet i dagtilbud handler om meget mere end normeringer.

DANMARKS NATIONALBANK

Nationalbanken deler overordnet formandskabets vurdering af konjunktursituationen og risikobilledet. Genåbningen af økonomien er i gang, og aktiviteten er taget hurtigt til. Økonomien kører dog fortsat i flere hastigheder. I enkelte erhverv hæmmes aktiviteten fortsat af restriktioner, mens aktiviteten er høj i andre. Det gælder især i byggeriet og på boligmarkedet.

Boligpriserne er steget betydeligt i hele landet, men særligt i storbyerne har prisstigningerne været høje. Der er grund til skærpet årvågenhed og til at overveje at tilpasse den politisk bestemte stimuli af boligmarkedet, der ud over bl.a. det lave renteniveau drives op af et højt rentefradrag, adgang til afdragsfrihed, lave udbetalingskrav og de forsinkede ejendomsvurderinger. Det vil være rettidig omhu at se på tiltag, som kan begrænse sårbarheden ved store udsving på boligmarkedet. Det kan fx være højere udbetalingskrav og krav om afdrag for de mest gældsatte boligejere, hvoraf formandskabet også peger på sidstnævnte. Nationalbanken mener, at sådanne tiltag bør overvejes. Derudover vil et lavere rentefradrag understøtte stabiliteten på boligmarkedet. Rentefradraget tilskynder til øget balanceopbygning i husholdningerne, og det nuværende lavrentemiljø udgør et gunstigt tidspunkt for en strukturelt motiveret reduktion af rentefradraget. Det er også vigtigt, at den nye boligbeskatning, der genskaber sammenhængen mellem boligskatten og boligpriserne, indføres som planlagt i 2024, og at der snarest muligt bliver klarhed om, hvad de nye vurderinger betyder.

Formandskabets anbefalinger om en forsigtig linje i finanspolitikken er generelt i overensstemmelse med Nationalbankens vurdering. Hjælpepakkerne, der har bidraget til at holde hånden under husholdningerne og virksomhederne under nedlukningerne af økonomien, bør udfases, efterhånden som økonomien genåbnes. Samtidig er der ikke et aktuelt behov for yderligere finanspolitisk stimulans. I stedet bør man forberede sig på, at der kan blive behov for at stramme den planlagte finanspolitik. Ledigheden er faldet betydeligt under genåbningen, og der er tegn

på tiltagende pres på dele af arbejdsmarkedet, fx i bygge- og anlægsbranchen. Her vil det være hensigtsmæssigt at fjerne finanspolitiske tiltag, der ekstraordinært øger efterspørgslen i brancher, der i forvejen har høj aktivitet, fx BoligJobordningen.

Nationalbanken er enig med formandskabet i, at finanspolitiske regler er med til at understøtte sunde offentlige finanser og skaber troværdighed om finanspolitikken. Det finanspolitiske rammeværk med budgetloven og mellem- og langsigtede fremskrivninger og sigtepunkter har med succes bidraget til finanspolitisk disciplin og skabt tillid til de offentlige finanser, hvilket er en forudsætning for, at fastkurspolitikken kan fungere effektivt. Det er vigtigt, at det også gør sig gældende fremadrettet. Formandskabet lægger op til en lempelse af underskudsgrænsen for den strukturelle saldo i budgetloven fra 0,5 pct. af BNP til 1 pct. af BNP. En sænkning af grænsen til 1 pct. af BNP, inden for rammerne af EU's stabilitets- og vækstpagt og finanspagt, vil tillade en hensigtsmæssig fleksibilitet i tilrettelæggelsen af en ansvarlig finanspolitik, og det er Nationalbankens vurdering, at det fortsat vil være foreneligt med sunde og holdbare offentlige finanser. Samtidig skal finanspolitikken naturligvis tage hensyn til konjunktursituationen.

Rapporten indeholder et specialkapitel, hvor arbejdsudbudseffekterne af de højere tilbagetrækningsaldrer siden 2014 estimeres. Beregningerne viser, at reformeffekterne er mindre end tidligere ventet. Usikkerheden om reformeffekterne understøtter behovet for, at man anlægger en forsigtig tilgang og ikke lemper finanspolitikken med afsæt i det beregnede mål for den finanspolitiske holdbarhed, som aktuelt opgøres til i omegnen af 1 pct. af BNP.

Formandskabet vurderer, at den mest omkostningseffektive måde at nå målsætningen om en reduktion i drivhusgasudledningen på 70 pct. i 2030 er ved en ensartet afgift på drivhusgas. Tilskud er derimod mindre hensigtsmæssige og kan føre til større samfundsøkonomiske omkostninger. Nationalbanken deler vurderingen. En konkret og troværdig annoncering af den fremtidige drivhusgasbeskatning øger de private investeringsincitamentet allerede på annonceringstidspunktet. Det støtter også op om den finansielle stabilitet, både fordi viden om fremtidige afgiftsniveauer kan forhindre en fastlåsnings af urentable investeringer, og fordi det mindsker usikkerheden omkring omstillingen og dermed understøtter prisfastsættelsen af klimarelaterede risici i finansielle markeder.

DANSK ARBEJDSGIVERFORENING

Konjunkturudsigter og mangel på arbejdskraft

DA er enig med formandskabet i, at prognoser for den økonomiske udvikling de kommende år er vanskelige adskille fra udsigterne for den sundhedsmæssige udvikling. Hvilket øger usikkerheden omkring de økonomiske prognoser.

Selvom usikkerheden om konjunkturudviklingen er til stede, så er det mest sandsynlige scenarie lige nu, at dansk økonomi har bevæget sig ind i et opsving. I formandskabets hovedscenarie vil de solide vækstrater bevirke, at ledigheden frem mod udgangen af 2022 formentlig vil falde til et niveau, der svarer til niveauet forud for pandemien.

I særdeleshed bemærker DA, at formandskabet forudser, at man allerede ved midten af 2022 vil stå i en situation, hvor dansk økonomi kører hurtigere, end hvad ressourcerne tilsiger. Der er imidlertid allerede nu tegn på, at flere brancher mangler arbejdskraft herunder særligt i byggeriet. Virksomhedernes rekrutteringsudfordringer er derfor et aktuelt problem, som der bør tages hånd om nu og her. Samtidig er det uheldigt, at den offentlige sektor har suget rigtig meget arbejdskraft til sig, hvilket vil holde opsvinget i den private del af økonomien tilbage.

I den forbindelse efterlyser DA, at formandskabet byder ind med konkrete løsningsforslag i reformdebatten.

Coronakrisen og kompensationsordninger

En stor del af æren, for at dansk økonomi er på vej ud af coronakrisen med skindet på næsen, bør tilskrives trepartsaftalen om midlertidig lønkompensation. Aftalen har været en effektiv redningskrans for tusindvis af danske lønmodtagerjobs, da virksomhederne har vist sig villige til at gå forrest med en markant egenfinansiering af ordningen.

DA er grundlæggende enig med formandskabet i, at statslige støtteordninger ikke bør være en del af fundamentet under dansk økonomi. Men som formandskabet selv påpeger, er der i disse måneder og år tale om helt exceptionelle omstændigheder, der bevirker, at kompensationspakker er berettiget.

Danske virksomheder står i en vanskelig situation. Forventningerne til 2020 og 2021 var optimistiske med forventning om fortsat fremgang, men virkeligheden blev en helt anden, og den private sektor har mistet mange milliarder kroner i tabt indtjening i 2020 og 2021.

DA mener derfor, at man skal passe på med at tale problemstillingen om manglende virksomhedsdynamik op, hvad angår lønkompensationsordningen. Lønkompensationsordningen er ikke en gratis omgang for virksomhederne. Når virksomhederne kan stå på egne ben, vil der ikke være økonomisk incitament til at være fastlåst i en ordning, hvor virksomhederne selv medfinansierer en stor del af lønnen til de hjemsendte medarbejdere.

Finanspolitik og budgetlov

DA er enige med formandskabet i, at der med de nuværende udsigter og forventninger til pandemiudviklingen ikke umiddelbart er behov for nye finanspolitiske initiativer, der har virkning i 2021 og 2022.

Som formandskabet korrekt konstaterer, har reglerne i budgetloven tilladt en meget lempelig finanspolitik, hvor underskuddet på den strukturelle saldo er blevet overskredet ud over underskudsgrænsen på 0,5 pct. Coronakrisen har dermed bevist, at budgetloven ikke har været en spændetrøje i forhold til at kunne føre en meget ekspansiv finanspolitik under en økonomisk krise.

Modsat formandskabet ser DA ingen grund til at ændre på underskudsgrænsen i budgetloven, og i lyset af erfaringer fra coronakrisen fremstår formandskabets fortsatte anbefaling om at øge budgetlovens underskudsgrænse til 1 pct. uhensigtsmæssig.

Budgetloven har været afgørende for, at Danmark i dag har sunde offentlige finanser. Det er de selv samme sunde offentlige finanser, som har givet politikkerne handlemuligheder i finanspolitikken under coronakrisen.

Coronakrisen skal ikke bruges som undskyldning for at gennemføre finanspolitiske mærkesager, som ikke direkte er relateret til den økonomiske krise. Det er blandt andet, hvad budgetloven er sat i verden for at undgå. Med opfordringen til at øge grænsen til 1 pct. åbnes der netop op for sådanne uhensigtsmæssige politiske prioriteringer.

Voksen og efteruddannelse

Rapporten nævner AMU som en vej til at sikre omstilling af arbejdskraften, men at virksomheder kun har begrænset incitament til at efteruddanne medarbejdere til andre brancher og virksomheder. 90 pct. af alle arbejdsgivere bruger VEU, og en analyse fra DA viser, at virksomhederne finansierer godt 60 pct. af de samlede udgifter til offentligt udbudt VEU. I det lys vil der til trepartsforhandlingerne om VEU i efteråret være mulighed for at justere VEU-systemet, så uhensigtsmæssigheder i systemet håndteres.

Tilbagetrækning

Kapitlet om tilbagetrækning rummer en relevant analyse af tilbagetrækningsaftalen fra 2011. Det er vigtigt at blive klogere på, hvordan reformer og politiske tiltag påvirker dansk økonomi. Derfor vil DA også gerne opfordre til, at der bliver set nærmere på, hvilke andre faktorer der har bidraget til beskæftigelsesfremgangen.

Det er særligt interessant, at analysen viser, at Danmark, trods fremgang, fortsat er et stykke efter blandt andet Sverige, når det kommer til beskæftigelsen for de 60-65-årige. DA ser gerne, at analysen bliver et springbræt til at se nærmere på, hvordan man kan indhente Sverige.

At formandskabets analyse viser, at højere tilbagetrækningsalder er et meget effektivt værktøj til at øge den faglærte arbejdsstyrke, er et vigtigt resultat. Dansk økonomi har brug for flere faglærte i fremtiden, hvilket legitimerer et fortsat fokus på tilbagetrækningsreformer.

FH – FAGBEVÆGELSENS HOVEDORGANISATION

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

COVID-19 og finanspolitik

FH er enig med formandskabet i, at hjælpepakkerne har været stærkt medvirkende til at mindske det økonomiske tilbageslag. Og det er naturligt, at hjælpepakkerne gradvist udfases i takt med genåbningen.

Det er dog FH's vurdering, at formandskabet overvurderer bivirkningerne ved hjælpepakkerne, når de sammenholdes med gevinsterne via den tryghed, de skaber for lønmodtagere og virksomheder, og dermed mindsker økonomisk tilbageholdenhed. Det er FH's vurdering, at virksomheder i udsatte brancher – på trods af hjælpepakkerne – har mærket nedlukningen økonomisk og derfor også fremadrettet har et incitament til at konsolidere sig. På den baggrund mener FH også, at hjælpepakkerne skal udfases under hensyn til, at nogle brancher fortsat er mærket af restriktionerne.

FH er enig i, at den nuværende dosering af finanspolitikken samlet set er passende. Der kan dog være behov for målrettede lempelser med fokus på fx uddannelse og neutralisering af det faglige efterslæb, som nedlukningen har medført.

Klimapolitik

Formandskabet vurderer, at den mest omkostningseffektive vej til at nå 70 pct.-målet i 2030 er gennem en ensartet beskatning af alle drivhusgasudledninger. Desuden vurderes de samfundsøkonomiske meromkostninger ved at gå tilskudsvejen som betydelige. FH mener ikke, at en beslutning om ensartede CO₂-afgifter er så lige til, som formandskabet lægger det frem.

Som det også fremgår af FH's helhedsplan for grøn omstilling, støtter FH, at der arbejdes efter at indføre ensartede CO₂-afgifter, da det er en væsentlig forudsætning for at komme i mål med 70 pct.-målsætningen. Men der er i dag ikke et tilstrækkeligt grundlag for at melde en konkret model ud.

Derfor er FH også overordnet enig i regeringens og forligspartiernes tilgang i den grønne skattereform, hvor der er nedsat et ekspertudvalg, der skal adressere udfordringerne relateret til fx lækage og ulighed.

Uddannelse og dagpengesystem

Formandskabet retter fokus mod, at den aktuelle krise kan vise sig "varig" på den måde, at beskæftigelsen ikke nødvendigvis kan forventes at vende tilbage til det historiske niveau i alle brancher. Samtidig nævnes, at den grønne omstilling sammen med automatisering og globalisering kan skubbe på denne udvikling.

På den baggrund understreger formandskabet, at det er et vigtigt element i den danske arbejdsmarkedsmodel, at arbejdskraften er mobil på tværs af brancher. Efteruddannelsessystemet fremhæves som et væsentligt element til at understøtte overgangen mellem brancher, men peger på, at den nuværende udformning kan indebære en indbygget incitament til at vælge den form for efteruddannelse, der fastholder medarbejderen i virksomheden eller i hvert fald samme branche. Formandskabet peger derfor på, at der kan være behov for et eftersyn af efteruddannelsessystemet.

FH er helt enig med formandskabet i, at efteruddannelsessystemet spiller en afgørende rolle i at fremtidssikre arbejdsmarkedet. FH har hele tiden fokus på at forbedre rammerne omkring efteruddannelsessystemet, både via trepartskredsen og ad andre kanaler som eksempelvis via regeringens nye reformkommission.

FH er enig med formandskabet i, at der er nogle helt oplagte gevinster ved et veludbygget dagpengesystem, der sikrer tryghed for lønmodtagerne. FH er dog uenige i, at et konjunkturfølgende dagpengesystem er vejen til at forbedre systemet.

FH har foreslået at styrke trygheden for a-kassemedlemmerne ved at indføre et trinvist tillæg for personer, der har været i beskæftigelse i 2 ud af de seneste 3 år. Medlemmer med en anciennitet på 2 år kan opnå et tillæg på op til 2.000 kr. om måneden, mens medlemmer med 4 års anciennitet kan opnå et tillæg på op til 4.000 kr. om måneden. En sådan model vil både styrke trygheden hos medlemmerne og samtidig give en tilskyndelse til at være medlem af en a-kasse.

Kapitel II: Konjunkturer og offentlige finanser

Konjunkturer og prognose

Formandskabets vækstskøn ligger generelt lidt højere, end FH's og også regeringens. Det lidt mere optimistiske vækstbillede smitter også af på forventningerne til udviklingen på arbejdsmarkedet. Der er stor usikkerhed om udviklingen i økonomien i øjeblikket – både i ind- og udland. Derfor er forskellene i vækstudsigterne ikke så voldsomme, som de umiddelbart ser ud.

Usikkerheden bunder ikke kun i COVID-19. Det gælder også i forbindelse med udfasning af hjælpepakker og kompensationsordningerne, samt at dansk økonomi udvikler sig i flere spor i øjeblikket. Det er usikkert, om der kommer en længere periode, når sundhedskrisen er overstået, hvor økonomien og arbejdsmarkedet skal tilpasse sig nye mønstre.

Dertil er FH særligt opmærksomme på de negative effekter som sundhedskrisen, herunder med nedlukning og fjernundervisning, har haft bl.a. i form af fagligt efterslæb hos elever og lærlinge på uddannelserne, påvirkning på trivsel og arbejdsmiljø samt svagere tilknytning til arbejdsmarkedet for visse grupper, herunder stigende langtidsledighed og stigende ledighed blandt nyuddannede.

FH foreslår i den forbindelse 1) Midler til at rette op på det faglige efterslæb på erhvervsskolerne og på erhvervsakademi- og professionsbachelor-uddannelserne 2) At kommunernes underforbrug sidste år skal overføres til i år, hvor pengene bør gå til at genoprette trivslen for børn, unge, ældre og udsatte og et fagligt løft i grundskolen 3) En særlig indsats, der skal bekæmpe langtidsledigheden og dimittendledigheden.

Nu kommer en tid, hvor vi skal sørge for, at vi ikke alene kommer sunde og raske ud af krisen. Men at vi også kommer styrket ud. Og på en måde, hvor vi ikke efterlader nogen på perronen.

Offentlige finanser

Formandskabet fremhæver, at den økonomiske aktivitet er blevet understøttet af en meget lempelig finanspolitik i form af hjælpepakker og i form af udgifter til behandling, vacciner og test.

Formandskabet vurderer, at underskuddet på den strukturelle saldo i både 2020 og 2021 er langt over budgetlovens grænse med underskud på hhv. 1,6 pct. af BNP i 2020 og 2,3 pct. af BNP i 2021. Dette afviger betydeligt fra Finansministeriets vurdering i KP21, hvor den strukturelle saldo udgør +0,3 pct. af BNP i 2020 og -0,5 pct. af BNP i 2021. Også i 2022 er der en

mindre forskel, hvor Formandskabet vurderer, at den strukturelle saldo er -0,7 pct. af BNP (og dermed overskrider grænsen i budgetloven), mens Finansministeriets anslår -0,3 pct. af BNP.

Langt hovedparten (omkring $\frac{3}{4}$) af forskellen mellem de to skøn i 2020 og 2021 vedrører hvordan, det er valgt at korrigere for udgifter til COVID-19, mens den resterende del hovedsageligt knytter sig til hvordan, der korrigeres for udsving i PAL-skatten.

Forskellene – herunder også i 2022 – illustrerer den betydelige usikkerhed, der omkredser beregningen af den strukturelle saldo, som ikke er en observerbar størrelse. Og understreger dermed at begrebet og fortolkningen af det bør omfattes af en vis ydmyghed.

Formandskabet har desuden et særskilt fokus på finanspolitiske regler, og vurderer i den forbindelse, at der ikke er gode fagøkonomiske grunde til, at saldomålene nødvendigvis skal indebære en balanceret strukturel saldo. FH deler opfattelsen af, at den strukturelle saldo ikke nødvendigvis bør være 0 som sigtelinje. Dansk økonomi er overholdbar, og derfor bør man også fremadrettet overveje at lempe balancekravet for den mellemfristede planlægning i hængesårene.

Kapitel III: Tilbagetrækningsaftalen

Det er nyttigt med gennemarbejdede analyser, der belyser effekten af tilbagetrækningsreformerne. Resultaterne er ikke så overraskende, især ikke fordi konjunkturerne i høj grad har understøttet udrulningen af reformerne.

Kapitlet lader en del tilbage at ønske i forhold til at afdække tilbagetrækningsreformernes påvirkning af arbejdsløsheden. Formandskabet holder sig mest til en række kvalitative betragtninger og argumenter, og kommer desværre ikke i dybden med en egentlig analyse.

Analyserne af reformeffekten øger erkendelsen af, at der mangler viden om baggrunden for den store fremgang i beskæftigelsen blandt seniorer, som har kunnet iagttages i de senere år. Det er nyttigt, at formandskabet vil arbejde videre med at afdække disse forhold.

Kapitel IV: Tidlig indsats

Kapitlet indeholder en god og brugbar gennemgang af betydning af opbygning af human kapital i en tidlig alder og den offentlige sektors rolle i opbygningen.

FH finder det positivt, at Formandskabet endnu engang har gennemført en konkret effektberegning af børnepasningen. FH mener det er vigtigt at understrege, at analysen bygger på data fra en periode, hvor der er stor usikkerhed om opgørelsen af normeringsniveauet. Det er også baggrunden for, at der nu er etableret en helårsstatistik og krav om bedre opgørelser på institutionsniveau. Det er samtidig betænkeligt, at analysen antager en normeringsudvikling i den enkelte institution beregnet ud fra nedslag i en given måned gældende for hele året frem for at anvende gennemsnitlige årlige normeringer. Størrelsen af de opgjorte ændringer i normeringen tyder endvidere på, at ændringerne kan være udtryk for midlertidige variationer og usikkerheder i opgørelsen, der ikke dækker over politisk besluttede prioriteringer i kommunen.

Dertil påpeger Formandskabet selv, at analysen ikke fanger de langsigtede effekter, ligesom analysen alene har fokus på resultater af nationale test og afgangskarakter, men ikke effekten på børns trivsel eller sociale kompetencer.

Analysen understreger samtidig, at der er brug for yderligere forskning på området, når der foreligger pålidelige normeringsopgørelser på institutionsniveau.

3F – FAGLIGT FÆLLES FORBUND

3F anser Vismændenes prognose som sandsynligt givet, at der er styr på smitten. Det er en utrolig glædelig udvikling, vi har haft i økonomien på baggrund af den store frygt, der var sidste år. Det gælder både i forhold til vækst, arbejdsmarked, de offentlige finanser og overdødeligheden i befolkningen, hvor vi er kommet langt mildere igennem corona-krisen sammenlignet med de fleste andre lande. I det lys må den danske krisebekæmpelse betegnes som succesfuld.

3F er enige i, at Coronakrisen adskiller sig fra tidligere kriser ved, at det især er servicesektoren, der er ramt hårdt. Billedet af, at der gennem corona-krisen skulle have været en beskæftigelsesfremgang på over 30.000 personer for de grundskoleuddannede/ufaglærte, kan vi dog langt fra genkende. Hverken med udgangspunkt i 3Fs ledighedstal eller fra andre lignende analyser – tværtimod.

3F læser Vismændenes analyse, som at usikkerheden især peger ned pga. covid-19. Vi anser ikke risikoen for overophedning som synderlig stor. Der er i forvejen meget høje vækstrater i både BNP og beskæftigelse i 2021 og 2022, så det vil kræve ekstremt høje vækstrater, at skubbe kapacitetspresset på arbejdsmarkedet op i nærheden af det, vi så midt i 00'erne. Kommer der større pres må økonomien må det også være muligt at investere sig til en øget produktionskapacitet, jf. at væksten i erhvervsinvesteringerne - med kun 1,7 og 0,7 pct. - tegner meget beskeden i prognosen.

Prognosen for de offentlige finanser ligner i høj grad Finansministeriets skøn fra KP21, der i 3Fs optik bærer præg af et nyt forsigtighedsskøn snarere end et middelrette skøn, hvor usikkerheden går begge veje. Med de systematiske fejlskøn, vi ser fra Finansministeriet i figur I.63 og med rollen som "finanspolitisk vagthund", må det give anledning til en overvejelse om prognosens saldobud er det mest realistiske. Det er således svært at se den stærke økonomiske udvikling i år afspejlet i de offentlige finanser. Der er samtidig intet i de månedlige tal for statens finanser, der indtil videre peger på, at vi skulle ende så negativt på saldoen i 2021.

Det er uhensigtsmæssigt, at de store udgifter til bekæmpelse af Corona og hjælpepakker behandles så forskelligt sammenlignet med Finansministeriet. Det giver enorme udsving og en meget forskellig vurdering af den strukturelle saldo. At PAL-skatten er en af årsagerne til de systematiske fejlskøn for den faktiske saldo bør også give anledning til overvejelser. Vismændene vurderer tilsyneladende at PAL-skatten strukturelt kun bidrager med ca. 19 mia.2021-kr. mens denne post de sidste 10-11 år i gennemsnit årligt har givet et provenu på 42-43 mia. 2021-kr. Det er afgørende for vurderingen af den strukturelle saldo i forhold til den kritiske grænse næste år.

3F er enige i, at der ikke er behov for at trykke yderligere på den "finanspolitiske speeder" i år, men mener samtidig, man også skal passe på med endnu større stramninger næste år. Man kan af Vismandsrapporten få det indtryk, at Finanspolitikken også næste år er ekspansiv. Det kan imidlertid ikke være tilfældet, hvis man betragter den i et-årigt perspektiv. Den strukturelle saldo ifølge Vismændene ændres fx med 1,6 pct. af BNP i positiv retning. Dette vil normalt blive betragtet som en markant stramning. Bortfald af feriepenge, der ikke indgår i Vismændenes strukturelle saldo, må også betragtes som en opstramning af aktiviteten.

Det er samtidig 3Fs opfattelse, at det er sundt at få testet kapacitetsgrænsen i dansk økonomi, da et pres på arbejdsmarkedet er en af de bedste katalysatorer i forhold til at få svage grupper i beskæftigelse herunder at få nedbragt langtidsledigheden. Det skal dog underbygges af en aktiv arbejdsmarkedspolitik samt opkvalificering og efteruddannelse.

3F er enige i betragtningerne om de sunde offentlige finanser og frygten må være endnu mindre, hvis der reelt er tale om forsigtighedsskøn for den offentlige saldo i prognosen, jf. ovenfor. Hvad angår budgetlovens succes, så har den ikke alene forhindret overskridelser af budgetterne for den offentlige service, men der har også været et systematisk underforbrug i kommunerne. Om det er en succes kan diskuteres. Endelig er 3F enige i, at underskudsgrænsen bør ændres til -1 pct. af BNP.

De stigende boligpriser er med til at øge formueuligheden og polariteten i vores samfund. Samtidig er boligmarkedet med til at forstærke eller endda initiere op og nedture i økonomien. Der skal derfor holdes skarpt øje med udviklingen. Der bør allerede nu forberedes tiltag, der kan sættes iværk for at bremse prisudviklingen, hvis ikke den snarligt går i sig selv. De kan være opstramninger af lånemuligheder. Hvis det allerede nu kan erkendes, at det nye boligskattesystem, der er udsendt flere gange, ikke kommer til at fungere, bør man hurtigst muligt finde alternative løsninger.

Kapitel III: Tilbagetrækning

3F vil gerne kvittere for analysen af hvem tilbagetrækningsreformerne har ramt. Forhøjelsen af efterlønsalderen og udsydelsesreglen har ramt de faglærte og ufaglærte hårdest. Vores egne analyser peger på at 3F'erne er den A-kasse-gruppe, der blev hårdest ramt af ændringerne i efterlønnen, men de viser også 3F'erne er påvirket af forhøjelsen af folkepensionsalderen. Til sammenligning er medlemmerne i Akademikernes A-kasse slet ikke blev påvirket i samme omfang. Det viser at tilbagetrækningsreformerne har ramt skævt på arbejdsmarkedet, hvilket i vores optik, sammen med forskelle i længden på arbejdslivet, styrker argumentet og behovet for "Ar-nepensionen".

At tilbagetrækningsreformerne ikke er slået så meget igennem som ventet, selvom beskæftigelsen er steget helt som forventet, er et interessant resultat, fordi det indikerer, at andre forhold end "hard core" reformer har haft positiv effekt på arbejdsmarkedet blandt seniorerne. Men det rejser naturligvis spørgsmålet om hvad der kan forklare den resterende udvikling. Det er vigtigt at få svar på, fordi der ellers rejses tvivl om de lange økonomiske fremskrivninger og den finanspolitiske holdbarhed i lyset af den fortsat stigende pensionsalder. For 3F understøtter analysen umiddelbart vigtigheden af et godt arbejdsmiljø og omskoling til andre erhverv, så flere

kan holde flere år på arbejdsmarkedet. Men ligeledes, at gunstige konjunkturer og et vist kapacitetspres i økonomien underbygger strukturerne på arbejdsmarkedet positivt.

Kapitel IV: Tidlig indsats

3F er meget enige i, at det er vigtigt med indsatser, som skaber lige muligheder og derfor finder 3F det relevant, at Vismændene beskæftiger sig med dette område. Vismændene's resultat om manglende effekt af normeringer er overraskende og kontraintuitivt. Det er vores vurdering, at resultatet om manglende effekt kan skyldes en række fejlkilder relateret til de anvendte data. Dette er ikke Vismændene skyld, men skyldes simpelthen at data ikke er bedre. Men det ændrer ikke på, at 3F mener, at den lave kvalitet af de anvendte data, kan forklare det kontraintuitive resultat. Samtidigt er selve opgørelsen af normeringerne unuanceret. Der tages fx ikke højde i normeringsopgørelsen, for at afhentningstidspunktet kan variere på tværs af kommunerne. Samtidigt mener vi, at det kan være problematisk at Vismændene først måler effekten i 4. klasse, dvs. 4 år efter børnene har forladt institutionen. Da mange ting kan være hændt i børnenes tid siden da. Det kunne derfor også have været relevant at se på sprogtestene i 2. klasse eller måske på trivselsmålingerne.

DANSK METAL

Aktuel økonomisk politik

Dansk Metal deler formandskabets vurdering af at COVID-19 har sat sig dybe spor i dansk økonomi. Sundhedskrisen satte sig i en økonomisk krise, der både har ramt den økonomiske vækst, beskæftigelsen og de offentlige finanser. Det kan dog konstateres, at vi dels er sluppet nådigere end ventet, dels at vi har klaret os bedre igennem end mange af de lande vi normalt sammenligner os med.

Hjælpepakker og trepartsaftaler har spillet en afgørende rolle i kampen for at afbøde de værste effekter af krisen. Derfor er det vigtigt, at man holder planer for et beredskab, hvis vi igen oplever et stigende smittetryk. Omvendt er det også oplagt, at hjælpepakkerne skal udfases i takt med, at økonomien genåbnes. Vi kan selvsagt ikke have et erhvervsliv, der er permanent på støtten.

Finanspolitik

Det er vismændenes opfattelse, at tilrettelæggelse af den økonomiske politik er udfordret som følge af den ekstraordinære situation som dansk økonomi befinder sig i. Omvendt er der grundlæggende et positivt syn på dansk økonomisk fremtid. I formandskabets fremskrivning lægges der i hovedscenariet op til en vækst på 2,9 pct. i indeværende år og 4,3 pct. i 2022.

På den baggrund konkluderes det i rapporten, at der ikke er brug for yderligere finanspolitisk stimulans. Den vurdering baseres dels på en konstatering af, at det er nemmere af træde hårdere på speederen end at bremse, dels af hensyn til underskuddet på de offentlige finanser, der hurtigt kan komme i karambolage med budgetlovens grænse.

Dansk Metal er enig i vurderingen af dansk økonomi, og ser heller ikke noget behov for en generel yderligere lempelse af finanspolitikken. Der kan dog være behov for særlige tiltag til bekæmpelse af den stigende langtidsledighed og til indsatser til voksen- og efteruddannelse.

Faldet i beskæftigelsen i 2020 var mindre end faldet i BNP. Det skyldes i høj grad hjælpepakker og trepartsaftaler, der har gjort det muligt at modtage lønkomensation og forbedret mulighederne for arbejdsfordeling. Det har sat en tyk streg under værdien af den danske model. Alligevel har vi set en kraftig stigning i langtidsledigheden. Det er en udvikling som, set med Dansk Metals øjne, skal holdes skarpt under opsyn, så den ikke bider sig fast.

Industrien har klaret sig godt gennem krisen. Det gælder både produktion, eksport og beskæftigelse. Hos Dansk Metal ligger den sæsonkorrigerede arbejdsløshed nu på 3,6 pct.

Vi ser dog også en stigende tendens til, at virksomheder melder om mangel på kvalificeret arbejdskraft som produktionsbegrænsende faktor. Det undrer ikke Dansk Metal, for virksomhederne halter langt efter målsætningerne i *Trepartsaftale om tilstrækkelig og kvalificeret arbejdskraft og praktikpladser*, der blev indgået i august 2016. Måske kunne det være en ide, hvis formandskabet kiggede nærmere på, hvor stor afgiften for manglende lærlinge skal være, før virksomhederne begynder at løfte deres uddannelsesansvar?

Uddannelse og dagpengesystem

Rapporten slår fast, at et vigtigt element i den danske arbejdsmarkedsmodel er, at arbejdskraften er mobil på tværs af brancher.

Dansk Metal deler de synspunkter som formandskabet giver udtryk for i rapporten, og kan supplere med et par tilføjelser.

VEU-trepartsaftalen skal fornyes i indeværende år. Det der forhandles om – indtil videre – er ca. 1 mia. 'tiloversblevne' midler fra 2017, hvor den forrige VEU-trepart blev indgået.

Der er ingen tvivl om, at arbejdsmarkedet står over for grundlæggende udfordringer. Corona, grøn omstilling og automatisering forstærker behovet for at kunne skifte branche. Vi ved, at mange, hvis de får efteruddannelse, bliver i virksomheden. Hvis vi skal hjælpe folk med at skifte branche, så bliver det nødvendigt med yderligere investeringer i området.

Efteruddannelse er dog ikke kun relevant i forbindelse med *omstilling* af arbejdsstyrken. Den er også relevant i forbindelse med *udvikling* af arbejdsstyrken. Hvis vi skal realisere potentialerne i den grønne omstilling og automatiseringens produktivtetsgevinster, så skal vi efteruddanne de centrale medarbejdere på disse områder, fx smede, automationsteknikere og industriteknikere.

I forhold til dagpengene så peger vismændene på et konjunkturafhængigt dagpengesystem som en metode til at forbedre arbejdsmarkedets strukturer.

Ideen har været præsenteret adskillige gange - nok mest kendt med Velfærdskommissionen, men også Rådet selv, har tidligere luftet ideen.

Dansk Metal anser det for at være en økonomisk teoretisk konstruktion, som kun meget vanskeligt kan realiseres uden forringelser for lønmodtagerne.

Det lyder bestemt besnærende med en objektiv model, men kriterier skal jo fastsættes. At fastlægge hvornår der er lavkonjunktur og højkonjunktur er i sig selv en meget vanskelig opgave. For hvad er den præcise definition? hvilke data skal anvendes? og hvad med de store forskelle i delarbejdsmarkeder? Hvordan skulle modellen fx have ageret under COVID-19? Oplevelsesøkonomien har været i knæ, mens industrien er næsten gået fri. Skal der tages en diskussion om et konjunkturafhængigt dagpengesystem, så må der lægges et mere præcist forslag på bordet.

Til gengæld lægger Dansk Metal stor vægt på at security-delen af vores arbejdsmarkedssystem styrkes. Bøtten skal simpelthen vendes og den løbende forringelse af dagpengene skal stoppes.

Status for de offentlige finanser

Udgangspunktet for de offentlige finanser forud for krisen var gode. COVID-19 har betydet større udgifter til staten til blandt andet hjælpepakker og udgifter forbundet med sundhed. Det har givet underskud på både den faktiske og strukturelle saldo. På trods af underskud, er Danmark det eneste europæiske land, har et underskud på mindre end -3 pct. af BNP på den faktiske offentlige saldo.

De øgede udgifter har selvsagt svækket de offentlige finanser, men formandskabet vurderer, at de offentlige finanser grundlæggende er sunde og derfor er i stand til at håndtere den midlertidige svækkelse uden problemer. Det synspunkt deles af Dansk Metal.

Tilbagetrækning

I rapporten er det analyseret, hvor meget forhøjelsen af efterløns- og folkepensionsaldrene mv. har øget beskæftigelse og erhvervsdeltagelse for de berørte aldersgrupper i årene 2014-2020.

De centrale resultater og konklusioner er:

- Tilbagetrækningsreformen har medført en stigning i arbejdsudbuddet og i beskæftigelsen.
- Men reformen kan ikke i sig selv forklare hele stigningen i beskæftigelsen. Andre faktorer (udover konjunkturer) har også bidraget til, at beskæftigelsen er steget for seniorerne.
- Dermed har de "andre faktorer" været afgørende for at ledigheden ikke er steget i betydeligt.
- De "andre faktorer", der har øget beskæftigelsen for seniorerne, er ukendte på nuværende tidspunkt.

Dansk Metal finder interessant, at tilbagetrækningsreformen har medført, at arbejdsudbuddet er steget mere end beskæftigelsen. Det kunne indikere, at hvis man vil have det meste ud af at

øge pensionsalderen, så kræver det også en investering, så de grupper, for hvem efterløns- og pensionsalderen er sat op for, også har forudsætningerne til at arbejde længere.

Det kræver dels at de har de efterspurgte færdigheder (adgang og tilskyndelse til opkvalificering), men det kræver også, at arbejdsgiverne er fleksible, og aktivt tager del i, at medarbejderne bliver omfattet af senioraftaler, der tager højde for den enkeltes behov og ønsker (arbejds miljø og senioraftaler).

Disse pointer understøttes af den seneste undersøgelse blandt tillidsrepræsentanter i industrien.

Her svarer 90 pct. af Metals tillidsrepræsentanter, at nedsat tid (fx via senioraftaler) kunne få deres kollegaer til at blive længere på arbejdsmarkedet. 70 pct. nævner mindre fysiske opgaver, og 25 pct. peger på muligheder for at skifte spor. Det var muligt at vælge flere svar.

Dansk Metals pointer er desværre ikke inddraget i kapitlet, der mest består af kvalitative betragtninger og argumenter, mens en egentlig analyse ikke rigtig er til stede.

Det er meget ønskeligt, hvis formandskabet vil arbejde videre med at afdække de 'andre faktorer' og hvordan de indvirker på beskæftigelsen.

AKADEMIKERNE

Aktuel økonomisk politik, konjunktursituationen og finanspolitik

Formandskabet vurderer, at der bør anlægges en forsigtig linje i finanspolitikken i lyset af, at der er udsigt til en betydelig fremgang for dansk økonomi. Akademikerne er enige i, at udsigterne for dansk økonomi er væsentlig mere positive, end vi alle havde forventet for et år siden, hvilket i høj tilskrives den historisk hurtige udvikling af en vaccine mod Corona, samt at restriktionerne har bidraget til at holde smitten i ave. Dertil kommer, at hjælpepakkerne har holdt hånden under virksomheder og arbejdspladser gennem nedlukningerne det seneste års tid. Den aktuelle udvikling på arbejdsmarkedet, hvor beskæftigelsen nu er højere, og arbejdsløsheden lavere end før Coronapandemien ramte, peger dog på, at vi igen er på vej ind i situation, hvor der vil være mangel på kvalificeret arbejdskraft, og at dette vil være en væsentlig udfordring fremadrettet.

Akademikerne ser dog også en række usikkerhedsmomenter for den økonomiske udvikling, som fx en tredje bølge med en tilhørende nedlukning, at den økonomiske udvikling på vores eksportmarkeder svigter eller et stort fald på de finansielle markeder, som kan gøre det nødvendigt at handle, hvis den økonomiske udvikling skulle skuffe. Det er vigtigt med et råderum hertil.

Sunde offentlige finanser

Selvom vi har set og ser betragtelige offentlige underskud i 2020 og 2021, så er de offentlige finanser fortsat meget sunde. Dette afspejles af, at den offentlige ØMU-gæld forventes at stige

fra godt 33 pct. i 2020 til lige over 40 pct. i 2022, hvilket er betragteligt under EU's underskudsgrænse på 60 pct. Inddrages aktiver så i opgørelsen, vil den offentlige nettogæld i realiteten være et nettotilgodehavende på ca. 5 pct. af BNP i 2022, og samtidigt viser Formandskabet analyser, at den offentlige gældsudvikling fremadrettet vil være stabil, og finanspolitikken dermed holdbar.

En udfordring for de offentlige finanser i 2022 er, at der tegner sig et strukturelt underskud på de offentlige finanser på 0,7 pct. af BNP, hvilket er over underskudsgrænsen i budgetloven. Her skal vi for det første notere os, at underskudsgrænsen er væsentlig strammere end grænsen, som EU-kommissionen anbefaler på 1 pct. af BNP for dansk økonomi. For det andet er opgørelsen af det strukturelle underskud omgærdet at betragtelig usikkerhed. Akademikerne er enige med formandskabet om, at man bør kigge på underskudsgrænsen i budgetloven, men også på andre aspekter, da den aktuelle budgetlov kan virke som en unødvendig spændetrøje. Det kan fx være uhensigtsmæssigt, hvis budgetloven pålægger en finanspolitisk opstramning, såfremt den økonomiske udvikling i 2022 skuffer.

Den gradvise genåbning

Formandskabet vurderer, at hjælpepakken har bidraget til at redde virksomheder og arbejdspladser under nedlukningen, men at hjælpepakken også hæmmer virksomhedsdynamikken, da de kan holde hånden under usunde virksomheder og samtidigt begrænse mulighederne for nye virksomheder, hvilket på mellemlang sigt kan være skadelig for produktiviteten og skabelsen af arbejdspladser. Formandskabet anbefaler, at den gradvise genåbning af økonomien og udfasning af hjælpepakkerne skal gå hånd i hånd. Dette er Akademikerne enige i, hvilket vi gjorde opmærksom på i vores brev til ekspertgruppen vedrørende genåbningen af dansk økonomi.

Et regelbaseret konjunkturafhængigt dagpengesystem

Formandskabet belyser på et principielt niveau dagpengesystemet, og foreslår – som tidligere – et regelbaseret konjunkturafhængigt dagpenge-system, hvor dagpengeperioden automatisk forlænges i en lavkonjunktur og forkortes i en højkonjunktur.

Akademikerne ser det som en central udfordring, at det nuværende dagpengesystem bliver mindre og mindre attraktivt for kernegrupperne. Vores medlemsorganisation fortæller os, at mange af deres medlemmer oplever, at kompensationen ved arbejdsløshed ikke er tilstrækkelig, hvorfor vi frygter, at mange vores medlemmer overvejer deres fremtid i systemet. Akademikerne mener, at dagpengesystemet bør fremtidssikres ved gøre det mere attraktivt for kerne-tropperne, da hele dagpengesystemet ellers kan blive udfordret. Det danske dagpengesystem er et væsentligt element i et fleksibelt arbejdsmarked, som fremmer en generel høj erhvervsdeltagelse og beskæftigelse i en international sammenhæng.

Behov for bedre efteruddannelse

Formandskabet peger også på, at det er nødvendigt med en gennemgang af efteruddannelsessystemet, så arbejdskraften nemmere kan omstille sig til de skiftende behov, der vil være på arbejdsmarkedet i fremtiden, hvor den aktuelle krise ser ud til at have mindsket efterspørgslen efter visse serviceydelser varigt. Således bør efteruddannelsessystemet have fokus på at

styrke beskæftigelsesmulighederne bredt, så den enkeltes employability styrkes. Akademikerne mener, at det er vigtigt med et eftersyn af efteruddannelsessystemet mere bredt, og her er det vigtigt at sikre livslanglæring for alle. Det er også vigtigt, at de grupper med mellemlange og lange videregående uddannelse kan få efteruddannelse, så de kan vedligeholde deres kompetencer på et arbejdsmarked i hastig forandring.

Klimakrisen – den grønne omstilling

Formandskabet berører også klimakrisen og anbefaler en ensartet drivhusgasbeskatning, da det ifølge deres tidligere analyser er den billigste måde at nå målsætningen om, at udledningen af drivhusgasser skal reduceres med 70 pct. inden 2030. Det er en bunden opgave, at vi får løst klimakrisen, og der er mange værktøjer i spil. Det er vigtigt, at vi allerede nu skaber de rette incitamenter til at tilskynde en hurtig igangsættelse af den grønne omstilling, da en udskydelse alt andet lige kan gøre det vanskeligere og markant dyrere. En ensartet beskatning af udledning af drivhusgasser er et værktøj som kan bringes i spil, men andre redskaber kan også understøtte den grønne omstilling, fx kan provenuet fra en ensartet drivhusbeskatning øremærkes til at understøtte den grønne omstilling til gavn for virksomheder og medarbejdere.

Tilbagetrækning

Formandskabet udarbejder en evaluering af 2006-velfærdsreformen og 2011-tilbagetrækningsreformen og konkluderer, at disse reformer har øget arbejdsudbuddet betragteligt, således at regelændringerne har ført til, at beskæftigelsen blandt 60-65-årige er øget med 37.000 personer. Dette er dog væsentligt mindre end forventet ved aftalernes indgåelse. Til gengæld har konjunkturudviklingen og underliggende forhold som øget sundhed og udenlandsk arbejdskraft øget arbejdsudbuddet yderligere, så den faktiske beskæftigelsesudvikling er større. Akademikerne mener, at der er et stort potentiale i at fastholde seniorer længere tid i beskæftigelse, både før og efter folkepensionsalderen. De seneste lange fremskrivninger af arbejdsudbuddet peger på, at det kun er ca. hver anden som kan holde helt til folkepensionsalderen. En stor del heraf nedslides enten fysisk eller psykisk, hvorfor det er relevant at kigge på, hvordan disse gruppers arbejdsliv kan forlænges. Dette mener akademikerne kan ske ved at sikre en højere grad af fleksibilitet i arbejdstilrettelæggelsen, og at der for seniorer kommer fokus på at skabe en egentlig senkarriere. Her skal der også gennem efteruddannelse sikres, at alle seniorer har de nødvendige kompetencer for at kunne begå sig på arbejdsmarkedet, så er det også vigtigt, at indsatserne for forebygge den fysiske og psykiske nedslidning styrkes.

DI – DANSK INDUSTRI

Vismændene peger på, at kompensationsordningerne, der blev indført under nedlukningerne, har reduceret antallet af konkurser og begrænset stigningen i ledigheden, som ville have forstærket den økonomiske krise.

DI kan tilslutte sig, at kompensationsordningerne i forbindelse med nedlukningerne har været afgørende for, at vi er sluppet nogenlunde nådigt igennem krisen. Uden disse ordninger ville krisen have været meget dybere.

Vismændene peger dog på, at kompensationsordningerne hæmmer den økonomiske dynamik. Det klare udgangspunkt bør derfor ifølge vismændene være, at genåbning og udfasning af kompensationsordninger går hånd i hånd, selvom der stadig er restriktioner for den økonomiske aktivitet.

DI er enig i, at kompensationsordningerne skal udfases, men man skal være lidt varsom med at rulle dem for hurtigt tilbage og dermed tabe nogle ellers sunde virksomheder på gulvet kort tid før, de kan klare sig selv igen.

Vismændene antyder, at et konjunkturafhængigt dagpengesystem kunne være at foretrække frem for det nuværende. Der er ikke noget konkret forslag, men vismændene pointerer, at der skal være tale om et regelbaseret system, som f.eks. kunne bestå i en automatisk forlængelse af dagpengeperioden i en lavkonjunktur og det modsatte i en højkonjunktur.

DI kan ikke umiddelbart støtte ideen om et konjunkturafhængigt dagpengesystem. Det vil reelt være en meget drastisk ændring, som vil give ny uro om dagpengesystemet. Det er der ikke brug for. I praksis kan det også vise sig meget vanskeligt at skaffe aktuelle data, der kan fastslå den helt aktuelle konjunkturrelle situation. Der vil derfor let kunne opstå en situation, hvor ændringer i dagpengeperioden vil komme ud af takt med de faktiske økonomiske forhold. Den aktuelle krise har desuden vist, at ændringer i konjunkturer kan opstå på specielle og uventede måder. Ad hoc-forlængelserne af dagpengeperioden under coronakrisen, som vismændene også er kritiske over for, har efter DI's mening ikke været nødvendige. Trods krise har der været rekordmange jobåbninger. Et regelbaseret system, der havde fulgt f.eks. udviklingen i BNP, ville dog formentlig have resulteret i tilsvarende forlængelser af dagpengeperioden, da vi har oplevet en stor økonomisk nedgang, men uden tilsvarende tilbagegang på arbejdsmarkedet.

Vismændene karakteriserer den aktuelle finanspolitik som værende stærkt ekspansiv, bl.a. som følge af betydelige offentlige midler afsat til kompensationsordninger, testning og vaccination. I samme ombæring pointerer vismændene, at ledigheden kun ligger lidt over niveauet før corona. På den baggrund mener vismændene, at der ikke bør foretages yderligere lempelser af finanspolitikken i 2021. Samtidig fremfører vismændene, at yderligere lempelser vil være i konflikt med budgetloven.

Vismændene skønner faktisk et strukturelt underskud på 2,3 pct. af BNP, hvilket er klart over grænsen for strukturelle underskud i budgetloven på 0,5 pct. af BNP. Vismændene vurderer dog ikke, at det er i strid med loven, da en stor del af lempelserne kan relateres til udgifter direkte relateret til corona-krisen (test, vacciner og kompensationsordninger). Coronakrisen er at betragte som en exceptionel omstændighed, som er undtaget reglerne i budgetloven.

Det bemærkes, at Finansministeriet korrigerer for udgifter direkte relateret til coronakrisen i deres beregning af den strukturelle saldo, hvorfor de skønner et strukturelt underskud på 0,5 pct. af BNP. Vismændene har også en beregning af den strukturelle saldo opgjort efter Finansministeriets metode, men de finder et underskud på 1,1 pct. af BNP i 2021, som fortsat er større end det tilladte ifølge budgetloven.

Vismændene fremfører, at det kun er udgifter direkte relateret til coronakrisen, som kan undtages for budgetlovsreglerne. Yderligere lempelser af stabiliseringspolitiske hensyn kan ikke gennemføres.

For 2022 mener vismændene, at der er behov for en forsigtig finanspolitisk linje. Vismændene mener, at finanspolitikken ikke bør bidrage til at øge efterspørgslen. Vismændenes vurdering er, at det strukturelle underskud for 2022 er lidt større end det tilladte i budgetloven (0,7 pct. af BNP). Vismændene pointerer, at det ikke er tilladt at overskride grænsen, når finanslovsforslaget for 2022 fremsættes i august.

DI finder vismændenes anbefaling i lyset af konjunkturvurderingen for tilbageholdende. DI er enig i, at den stærkt ekspansive finanspolitik ikke skal fortsætte ind i 2022, men det bør indskræpes, at finanspolitikken bør strammes i de kommende år.

Genopretningen af dansk økonomi ser ud til at ske hurtigt, når først restriktionerne lempes. Samtidig er der fra virksomhederne stigende meldinger om mangel på arbejdskraft, mens den offentlige beskæftigelse har nået det højeste niveau i 10 år. Den offentlige beskæftigelse bør blive normaliseret de næste år. DI bemærker dog, at der er særligt udsatte brancher inden for bl.a. persontransport og turisme, som vil have fortsat behov for hjælp i den kommende tid.

Vismændene viser i analysen af tilbagetrækningsaftalen, hvordan denne har øget erhvervsdeltagelsen og beskæftigelsen for personer i alderen 60 til 65 år i perioden 2014-2020. Kapitlets analyser viser, at de gradvise stigninger i tilbagetrækningsalderen har forøget arbejdsudbuddet med 48.000 personer i 2019.

DI kvitterer for analysen om tilbagetrækning. Tallene bekræfter, at tilbagetrækningsaftalen har haft en meget positiv effekt på beskæftigelsen for de berørte aldersgrupper. Uden de ældres store bidrag ville fremgangen i beskæftigelsen fra 2013 til 2019 have været meget mere beskedent. Alternativet til efterløn har i langt de fleste tilfælde vist sig at være fortsat beskæftigelse. Det er en forudsætning for de offentlige finansers holdbarhed, at vi også i de kommende år og årtier vil følge tilbagetrækningsaftalens stigninger i efterløns- og folkepensionsalder.

Trods den stigende tilbagetrækningsalder er det meget interessant, at den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder i Danmark fortsat er relativt lav – først og fremmest for kvinder – i forhold til mange andre lande. Der er altså ikke gode argumenter at hente i internationale sammenligninger for, at Danmark skulle indføre tidlig pension, der fra 2022 vil have en reducerende effekt på tilbagetrækningsalderen.

SMVDANMARK

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

SMVdanmark vil gerne takke for en god rapport og kvittere for, at Det Økonomiske Råds formandskab har sat fokus på **kompensationsordninger og likviditetsordninger** i forbindelse

med håndteringen af COVID-19. Mange af SMVdanmarks medlemmer har været ramt af restriktioner og nedlukninger, og mange har måtte gøre brug af kompensationsordninger og likviditetstiltag. SMVdanmark deler i udgangspunktet formandskabets betragtning om, at genåbning og udfasning af kompensationsordninger går hånd i hånd. Men SMVdanmark bemærker, at det i praksis ikke er helt så ligetil. En række erhverv og brancher er muligvis genåbnet i den forstand, at de ikke er tvangslukkede, men der gælder fortsat en række restriktioner såsom kvadratmeterkrav, krav om coronapas og indskrænkede åbningstider, som mindsker omsætningen eller øger omkostningerne, hvilket sætter indtjeningen under pres. Det gælder ikke alene hovedleverandørerne, men også underskoven af underleverandører til de udsatte brancher.

I kapitlet diskuteres det, om kompensationsordningerne bør udfases 1. juli, eller om de bør videreføres i tre måneder mere. SMVdanmark er af den overbevisning, at kompensation bør være tilgængelig, lige så længe virksomhedernes efterspørgsel er ramt af de pålagte restriktioner. I rapporten nævnes, at det er vanskeligt at opgøre både den samfundsøkonomiske gevinst og tabet ved at forlænge hjælpepakkerne, hvilket SMVdanmark er enig i. Men SMVdanmark er uenige i det entydige fokus på, at gevinsten ved en forlængelse er hvor mange virksomheder, der undgår konkurs. Kompensationspakkerne er ikke kun sat i verden for at undgå konkurser. Pakkerne skal også ses som en kompensation for, at myndighederne med restriktioner og tvangslukninger har grebet ind i private virksomheders mulighed for at drive deres forretning.

SMVdanmark er også enig i, at det er gavnligt at reducere usikkerheden om, hvordan virksomhederne vil blive kompenseret ved eventuelle fremtidige epidemier. Men SMVdanmark er uenig i udsagnet om, at forventning om kompensation i fremtiden svækker virksomhedernes vilje til at foretage tilpasninger, som gør dem mere robuste over for fremtidige epidemier. De fleste virksomheder var forud for den igangværende epidemi (som de færreste dog nok havde forudsat), hverken særligt godt eller dårligt forberedte på trods af en implicit forventning om, at myndighederne ville træde til og kompensere for nedlukning og restriktioner (sådan som den gamle epidemilov beskrev).

Formandskabet ønsker ikke, at betalingsfristerne i likviditetsordningerne forlænges yderligere. SMVdanmark anerkender, at det i en normal situation ikke er gavnligt, at gæld til det offentlige udskydes. Men situationen er ikke normal. Mange især mindre erhvervsdrivende med sunde forretninger er pressede økonomisk, fx fordi lønkomensationen under nedlukningen ikke fuldt ud dækkede den løn, som virksomheden har skullet betale de hjemsendte ansatte. Fristforlængelserne har været nødvendige for, at virksomhederne får en længere periode til at genvinde det tabte. Og yderligere forlængelser og en form for afdragsordning kan vise sig nødvendige for at undgå en konkursbølge, når de nuværende ordninger udløber.

Formandskabet gentager politikforslaget om en ensartet **beskatning af alle drivhusgasudledninger**, og SMVdanmark vil gerne kvittere ved at gentage opbakningen til forslaget. I SMVdanmark mener vi, at en CO₂e-afgift, der tager højde for lækage, er den mest fair og rimelige måde at løse klimaudfordringen, og for samfundet er det meget vigtigt, at vi får en plan for, hvordan vi gradvist får indfaset en sådan afgift.

I kapitlet nævner formandskabet, at **efteruddannelsessystemet** måske trænger til et eftersyn. Det skyldes, at efteruddannelsen ikke i høj nok grad hjælper beskæftigede over i brancher med bedre beskæftigelsesmuligheder. Efteruddannelse tager tid at tilrettelægge og gennemføre, og det er ikke sikkert, at efteruddannelse i alle tilfælde kan bruges som løftestang til at få arbejdskraft hen, hvor efterspørgslen er større. Det gælder især, hvis den øgede arbejdskraftefterspørgsel i en branche er af midlertidig karakter. Alligevel noterer vi i SMVdanmark os, at der – som også beskrevet i rapportens kapitel II – aktuelt er mangel på arbejdskraft i byggeriet. Det bør derfor overvejes at indrette efteruddannelsessystemet (og beskæftigelsesindsatsen), så den faciliterer at få flere over i denne branche.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

SMVdanmark vil gerne kvittere for den grundige gennemgang af konjunktursituationen og udsigterne for økonomien i Danmark.

SMVdanmark glæder sig over vurderingen, at dansk økonomi har udsigt til en hurtig normalisering. SMVdanmark værdsætter fokuset fra formandskabets side på, at **økonomien vokser i to tempi**, et billede, som SMVdanmark kan genkende. Formandskabet nævner, at de hårdest ramte brancher fx er hotel- og restaurationsbranchen og frisører samt i særdeleshed turismebranchen. Her overser formandskabet i SMVdanmarks øjne hele oplevelsesindustrien og eventbranchen, som har været og fortsat er hårdt ramte. SMVdanmark er til gengæld enig i, at der er fuld fart på byggebranchen.

Formandskabet rejser diskussionen om risikoen for en økonomisk **overophedning** som følge af de hurtigt stigende boligpriser. SMVdanmark mener, at det er afgørende at undgå en overophedning med en efterfølgende hård opbremsning. Udover at ramme boligejerne vil et kollaps på boligmarkedet også ramme bygge- og anlægsbranchen og især de mindre håndværksmestre, som i højere grad end de store entreprenørkoncerner retter sig mod husholdningerne. En blød landing vil klart være at foretrække.

SMVdanmark noterer sig formandskabets vurdering, at de **offentlige finanser** var sunde inden coronaepidemien ramte, og er blevet mindre belastet af epidemien end frygtet. Dermed står tilstanden af de offentlige finanser ikke i vejen for, at kompensationspakker og likviditetstiltag forlænges yderligere, hvis det viser sig nødvendigt.

Formandskabet vurderer ikke, at der er behov for nye finanspolitiske initiativer, der har virkning i 2021, da finanspolitikken allerede er stærkt ekspansiv. Formandskabet nævner specifikt, at man ikke finder lempelsen af **boligjobordningen** i 2021 velbegrundet. SMVdanmark vil gerne minde om, at boligjobordningen er mere end bare et konjunkturedskab. Det er også et velafprøvet tiltag, som har en række gavnlige strukturelle effekter. Det øger arbejdsudbuddet, reducerer sort arbejde og modvirker delvist det problem, som er skabt af det høje danske skattetryk. En høj indkomstskat og en høj moms på håndværker- og serviceydelser, gør det dyrt for selv vellønnede borgere at købe hjælp til private husholdninger. Det hæmmer den naturlige arbejdsdeling i samfundet og reducerer produktiviteten. SMVdanmark anbefaler derfor en udvidelse og permanentgørelse af boligjobordningen.

Formandskabet skriver, at det har svært ved at finde gode økonomiske argumenter for den aftalte **sommerpakke**, idet der er betydelig risiko for, at den vil bidrage til at stimulere efterspørgslen på områder, hvor der ikke er behov. SMVdanmark kan godt lide grundtanken i aftalen om sommerpakken, nemlig at der skal gang i turisme- og rejseaktiviteten i Danmark. Turismebranchen er ubestrideligt hårdt ramt, så SMVdanmark er mindre bekymret end formandskabet for, at sommerpakken sætter gang i økonomien, hvor det ikke er hensigtsmæssigt. SMVdanmark vil gerne påpege, at rigtig mange sunde og veldrevne virksomheder i oplevelses- og turismeindustrien og ikke mindst underleverandører hertil, er hårdt pressede økonomisk, og at der er lang vej til genopretning. SMVdanmark er dog enig i, at pakken bør udformes intelligently med blik for, hvor den er mest påkrævet.

Formandskabets forudsætninger om **udenlandsk økonomi**, som ligger bag den økonomiske prognose for Danmark, indeholder en forventning om gradvis fremgang i verdensvæksten fra sommeren 2021. For at danske eksportører og især de mindste af dem får fuldt udbytte af den fornyede vækst i verdensøkonomien, er det vigtigt, at flere af de gode eksportfremmetiltag igangsæt under corona videreføres. Det gælder fx satsningen på virtuelle eksportfremstød og fordoblingen af tilskuddet til Trade Councils kollektive eksportfremstød, som samtidig bør målrettes de mindre virksomheder, hvor det giver mest gavn.

Kapitel III: Tilbagetrækningsaftaler

SMVdanmark sætter stor pris på den grundige analyse af, hvordan **forhøjelser af efterløns- og folkepensionsalder** har påvirket tilbagetrækningsalderen. Vi hæfter os ved, at tilbagetrækningsaftalen fra 2011 har haft en positiv virkning på lønmodtagerbeskæftigelsen på 37.000 personer i 2019. Generelt er en forøgelse af tilbagetrækningsalderen en god og effektiv måde at øge arbejdsudbuddet på. SMVdanmark glæder sig også over, at de forskellige reformer af efterløn og folkepension har virket efter hensigten og forøget erhvervsdeltagelsen i de berørte aldersgrupper ganske betydeligt, også selvom effekterne har været mindre end forventet, da reformerne blev vedtaget.

SMVdanmark ønsker, at flest muligt bliver så længe som muligt på arbejdsmarkedet. SMVdanmark vil gerne opfordre formandskabet til at følge op på analysen af tilbagetrækningsaftalerne med konkrete politikanbefalinger. SMVdanmark er særligt bekymret for effekten af det seneste tilbagetrækningstiltag (**Arne-reformen**), som forventes at reducere arbejdsudbuddet markant. SMVdanmark vil gerne opfordre til, at effekten af Arne-pensionen også overvåges og analyseres.

LANDBRUG & FØDEVARER

Aktuel økonomisk politik

Formandskabet finder, at genåbningen oven på coronakrisen bør gå hånd i hånd med afviklingen af hjælpepakker. Derved opretholdes den underliggende dynamik i dansk økonomi, også selv om der stadig er restriktioner for den økonomiske aktivitet. Landbrug & Fødevarer (L&F) deler principielt denne opfattelse, men finder det lidt for restriktivt i de tilfælde, hvor virksomheder der stadig lider under de tilbageværende restriktioner, ikke understøttes. L&F mener, at det

vil være hensigtsmæssigt fortsat at målrette støtteordninger til virksomheder, der stadig er påvirket af restriktioner.

Formandskabet finder, at der med de forlængede kredittider og låneordninger for blandt andet moms og A-skat kan være givet støtte til virksomheder, der selv uden pandemien ville have økonomiske problemer; eller der er givet gratis likviditet til i forvejen velfungerende virksomheder, der har valgt at spare de normale finansieringsomkostninger.

L&F mener, at det var en god løsning at forlænge kredittiderne og give låneordninger til virksomheder i alle brancher. Det kan være en lille håndsrækning og en sidste udvej til blandt andet virksomheder i dele af leverandørkæden, der ikke er omfattet af hjælpepakkerne.

Formandskabet gentager synspunktet om, at en ensartet afgift på ca. 1.200 kr. pr. ton CO₂e er den mest omkostningseffektive måde at nå 70 procent-målsætningen på.

L&F mener ikke, at en ensartet CO₂e-afgift, der inkluderer metan og lattergas, harmonerer med ønsket om at udvikle den danske fødevareresektor. En afgiftssats i det niveau vil medføre en afgiftsbetaling for landbruget på ca. 19 mia. kr. årligt. I perioden 2015-2019 har de gennemsnitlige driftsresultater i erhvervet været på ca. 5,4 mia. kr. årligt. Formandskabets anbefaling vil dermed reelt resultere i en afvikling af den danske landbrugsproduktion med alvorlige følger for de tilknyttede forarbejdningsvirksomheder og følgeindustrier.

L&F mener ikke, at landbrugets udledninger af metan og lattergas kan afgiftsbelægges. Landbruget står med nogle helt særlige udfordringer med biologiske processer og naturgivne forhold, der vanskeligt kan opgøres, så det kan anvendes som afgiftsgrundlag eller omstilles, da alternativerne endnu ikke er kendt. En række industriproduktioner kan omstilles fra fossil til el, men det er ikke muligt, at elektrificere en ko eller en gris.

Det er en grundforudsætning for indførelsen af en CO₂e-afgift, at der findes tilgængelige teknologier og klimatiltag i landbruget, der, som led i en positiv businesscase, kan investeres i for at sikre omstilling. I øjeblikket har vi ikke tilstrækkeligt med anerkendte klimatiltag, som vi kan investere i.

Formandskabet mener ikke, at klimaomstillingen, som det er tilfældet med landbrugsudspillet, bør ske gennem brug af tilskud til forskning og udvikling, idet det ikke giver incitament til omstilling. L&F mener, at teknologiudvikling er helt afgørende for at nå en grøn omstilling af erhvervet. Erhvervet glæder sig derfor over, at regeringen med landbrugsudspillet har fokus på udvikling af nye teknologier såsom nye fodertilsætningsstoffer, grøn bioraffinering, pyrolyse mv.

Heller ikke landbrugsstøtten bør ifølge formandskabet anvendes til grønne tiltag, idet tilskud er svære præcist at målrette udledningen samt at forbrugerne ikke oplever, at prisen på drivhusgasintensive produkter øges. Derimod er der ifølge formandskabet ræsonnement i at anvende EU's landbrugsstøtte til udtagning af lavbundslande.

Udmøntningen af EU's landbrugspolitik bør ifølge L&F understøtte omstillingen til en mere klimavenlig og konkurrencedygtig produktion på tværs af hele EU. Det er dog altafgørende, at EU's landbrugspolitik indrettes på en måde, at danske landmænd i den grønne omstilling stilles konkurrencemæssigt lige med andre europæiske landmænd, og at tiltagene udvikler landbrugsproduktionen. Udtagning af lavbundsjord finansieret gennem EU-støtten vil derimod svække danske landmænds konkurrenceevne. Udtagning af lavbundsjord bør derfor være en statslig opgave, der finansieres over finansloven.

I de europæiske genopretningsplaner er der krav om, at mindst 37 pct. af midlerne skal gå til klimaområdet. Ifølge vismændene kan der være en risiko for, at den grønne omstilling i Danmark og andre EU-lande bliver uforholdsmæssigt dyr, hvis der i vid udstrækning anvendes tilskud til at sikre en grøn omstilling.

L&F er positive i forhold til EU's genopretningsplaner og den danske prioritering af midlerne. Erhvervet støtter, at de danske midler anvendes til udtagning af lavbundsjorde og lovende klimateknologier.

Konjunktur og offentlige finanser

Formandskabets vurdering af konjunktursituationen er kraftigt påvirket af coronakrisen. Det betyder samtidigt, at prognosen for den økonomiske udvikling ikke kan adskilles fra den sundhedsmæssige udvikling i Danmark og i resten af verden. Væksten i Danmark ventes at blive på cirka 3 pct. i 2021 og godt 4 pct. året efter. Der ventes 80.000 ekstra beskæftigede i perioden 2020 til 2022.

Formandskabet forventer, at den økonomiske aktivitet vender relativt hurtigt tilbage, til niveauet før coronakrisen brød ud, i takt med afviklingen af de fleste restriktioner hen over sommeren 2021. Prognosen er baseret på et hovedscenarie, som forudsætter at coronasmitten holdes under kontrol i primært de vestlige lande, som samtidigt er Danmarks vigtigste samhandels partnere.

L&F deler formandskabet vurdering af, at den danske økonomi generelt har klaret sig relativt godt igennem krisen. Lønkompositionsmodellen har virket i forhold til at fastholde en relativ høj beskæftigelse. Mange brancher har under hele krisen kunnet opretholde produktionen og afsætningen, herunder store dele af fødevarerhvervet. Under begge nedlukningsperioder sikrede fødevarerproducenterne, at ikke blot danske, men også udenlandske forbrugere fik mad. Eksporten af fødevarer var 122 mia. kr. i både 2019 til 2020 og udgjorde dermed hhv. 16,4 og 17,2 pct. af den samlede danske vareeksport i disse år, mens den samlede vareeksport repræsenterede et fald på 4,5 pct. fra 2019 til 2020. Dette viser værdien af et stærkt erhverv med en meget stor eksport, der historisk er robust i forhold til konjunkturudsving.

De nominelle boligpriser ligger på landsplan 17 pct. højere i april 2021 end for et år siden. Sidst vi oplevede kraftigt stigende ejendomspriser, var op til finanskrisen. Realpriserne er nu på niveau med priserne kort før finanskrisen. L&F deler formandskabets vurdering af, dels at prisstigningerne denne gang er bedre økonomisk forankret end op til finanskrisen, ikke mindst som

følge af målrettet regulering på området og et lavt renteniveau men også, at risikoen for overophedning af økonomien er til stede.

I forhold til de offentlige finanser vurderer formandskabet, at det økonomiske tilbageslag og de finanspolitiske lempelser vil føre til et underskud på den strukturelle saldo på 2,3 pct. af BNP i 2021. Dette er formelt et brud på budgetlovens underskudsgrænse på 0,5 pct., men kan begrundes i exceptionelle omstændigheder.

Overskridelser af budgetlovens underskudsgrænse aktualiserer diskussionen af budgetloven. L&F deler formandskabets kritik af, at evalueringen af budgetloven er blevet udskudt ad flere omgange. Den demografiske udvikling og den iboende usikkerhed i opgørelsen betyder, at der på mellemlang sigt kan forventes strukturelle underskud på kanten af budgetlovens grænse, der kan føre til u hensigtsmæssige stramninger af finanspolitikken. L&F bakker derfor op om formandskabets anbefaling om, at budgetlovens underskudsgrænse for den strukturelle saldo sænkes til 1 pct.

DANSK ERHVERV

Udsigter for dansk økonomi

Dansk Erhverv er tilfredse med de positive udsigter, som Vismændene ser. Hvis prognosen for 2022 holder, vil der være tale om den største årlige vækst i 28 år – dog oven på et år, hvor BNP faldt med 2,7 pct. i 2020. Ovenpå vinterens smittebølge er der nu udsigt til at dansk økonomi får stor fremgang. Dansk Erhvervs forventninger er indenfor rammen af Vismændenes forventninger.

Vi kan nu se lys for enden af tunnelen for dansk økonomi. Det kan vi i høj grad takke forskningen og vaccineudviklerne for. Da pandemien ramte verdenen i foråret sidste år, havde vi end ikke i vores vildeste fantasi turde håbe på, at vi var nået så lang med vaccineudrulningen, som vi er på nuværende tidspunkt. Normalt tager det ca. 10 år at bringe nye lægemidler til markedet. Når vi om flere år ser tilbage, må vi betragte denne økonomiske krise som meget speciel, og kommer til at stå i skærende kontrast til Finanskrisen. Denne krise kommer i de økonomiske historiebøger, som en meget voldsom, men også kort økonomisk krise. Så med andre ord er det positivt at se, at dansk erhvervsliv har fået dansk økonomi stærkt igennem krisen – og væsentlig stærkere end i de fleste andre lande i verden. Samtidig er vores erhvervsliv nu er ved at trække dansk økonomi stærkt ud af krisen – det er positivt.

Fremtidsudsigterne er i dag forbundet med mindre usikkerhed end sommeren sidste år. Når det er sagt, er der stadig en række risici for dansk økonomi. Dansk Erhverv bekymret for, at en række brancher får vanskeligt ved at rekruttere de nødvendige hænder, når genopretningen for alvor kommer til at tage fat. Dansk Erhverv survey fra maj 2021 om mangel på arbejdskraft viser, at hele 18 pct. af vores medlemmer har opgivet at rekruttere én eller flere medarbejdere i løbet af de seneste 12 måneder. Det bekræftes yderligere i Vismændenes prognose, hvor beskæftigelsesgabet igen vil blive positivt

Dansk Erhverv deler Formandskabets vurdering af, at Finanspolitikken ikke på nuværende tidspunkt bør lempes yderligere. I den nuværende situation bør der holdes igen med den offentlige beskæftigelse.

Diskussion af kompensationspakker

Dansk Erhverv er enig med Formandskabets bemærkninger om, at kompensationspakkerne begrænser dynamikken i dansk økonomi. Det er dog værd at have for øje, at nogle erhverv er fortsat eksproprieret af restriktioner. Særligt oplevelseserhvervene er fortsat økonomisk udfordret af restriktionerne. Det er samtidig værd at overveje, hvor stor udfordringen er. I januar var mere end 100.000 lønmodtagere hjemsendt med lønkompensation. Ovenpå genåbningen er i størrelsesordenen 10.000 lønmodtagere hjemsendt med lønkompensation. Ovenpå det kraftige fald og de forholdsvis få lønmodtagere på lønkompensation er udfordringerne med dynamikken stærkt begrænset.

Dansk Erhverv mener, at Vismændene skyder forbi i argumentet om at erhvervslivet får en forventning om at staten også i fremtiden vil træde til med støtte. Erhvervslivet har været lukket ned og er blevet delvist kompenseret for det. Virksomhederne skulle stadig betale en forholdsvis stor del af de hjemsendte medarbejders løn. Staten har på mange måder gjort det godt, men det er værd at påpege, at motivationen hos virksomhederne også har været at holde hånden under danske arbejdspladser. Ingen bør få den idé, at staten har gjort en masse for erhvervslivet, og så skylder virksomhederne.

Tilbagetrækning

Dansk Erhverv takker for analysen af tidlig tilbagetrækning. Det understreger de gavnlige effekter af at fortsætte indekseringen fremadrettet. Den næstkommende indeksering vil med de aktuelle forudsætninger om levetidsindekseringen svare til en forhøjelse af folkepensionsalderen til 70 år i 2040 (allerede aftalt forhøjelse til 69 år i 2035). Hvis pensionsalderen fastholdes på 69 år, vil finanspolitikken skulle strammes med en årlig saldvirkning på ca. 26 mia. kr. – svarende til 1,1 pct. af BNP – for at være holdbar. Hvis pensionsalderen ikke indekseres som forudsat på baggrund af lovgivningen, vil det indebære, at de generationer som går på pension i de kommende år vil have udsigt til en markant stigning i antallet af år på pension sammenholdt med tidligere generationer. Vi står overfor uløste problemer med udbuddet af arbejdskraft såvel lige nu som i en rum tid fremover – bl.a. foranlediget af udsigten til et fald i antallet under 60 år i arbejdsstyrken på 80.000 frem mod 2030 med de aktuelle prognoser fra Finansministeriet.

FORBRUGERRÅDET TÆNK

Vedr. ensartet afgift på drivhusgasser:

Forbrugerrådet Tænk kan dokumentere, at forbrugerne i stigende grad er optaget af at kunne træffe klimavenlige valg af produkter og serviceydelser, men samtidig også at disse valg er svære at træffe i købsituationen. Derfor bør en ensartet drivhusgas-beskatning indføres, da klimabelastningen vil afspejles i prisen på produkter og serviceydelser. Endvidere er det et sundt princip, at forureneren betaler for de omkostninger, der påføres miljø, klima og samfund.

Vedr. boligmarkedet:

Forbrugerrådet Tænk mener, at det er fornuftigt at følge udviklingen tæt og se tiden an. Økonomien og forbrugeradfærden er betydelig påvirket af den usædvanlige situation under coronapandemien. Dermed også boligforbrugerens behov, men det er endnu for tidligt at sige noget håndfast om, hvorvidt tilbagevenden til en mere normal situation på lidt længere sigt vil lægge en dæmper på prisudvikling. Hvis der bliver behov for indgreb for at forhindre "boble"-dannelse, er Forbrugerrådet Tænk helt enig i, at det er fornuftigt at kigge på en begrænsning af mulighederne for afdragsfrihed ved låntagning. Et yderligere instrument, der kan foreslås, er at begrænse anvendelsen af rentetilpasningslån, som kan medføre en risiko for mange forbruger, ved en mulig rentestigning på længere sigt.

CEPOS

Kapitel I: Aktuel økonomisk politik

Vismændene forventer en vækst i BNP på 3 pct. i år og 4 pct. næste år. Det er et spejl af, at Corona været en klassisk udbudskrise. Vi har set at så snart, der genåbnes, så springer dansk økonomi frem.

CEPOS er enig i, at der ikke er behov for flere finanspolitiske lempelser i 2021 og 2022. Danskernes privatøkonomi er generelt velkonsolideret og har potentialet til at øge det private forbrug de kommende år. Det, der har begrænset den økonomiske aktivitet, er smitten (der bl.a. holder forbrugerne hjemme) og begrænsninger på virksomhedernes ønske om at holde åbent. Det er i høj grad udbudssiden af økonomien, der har begrænset væksten, og det kan ekspansiv finanspolitik vanskeligt rette op på.

I det perspektiv betragter CEPOS den seneste sommer-stimuli-pakke som spild af skatteydernes penge. Det samme kan siges om stimuli-delen af den seneste finanslov, hvor man bl.a. ekspanderede boligjobordningen selvom byggebeskæftigelsen steg markant. For få dage siden signalerede finansministeren, at boligjobordningen skulle strammes op igen. Selv om vi har supersunde offentlige finanser, er der ingen grund til at stifte ekstra gæld til unødvendige stimuli.

CEPOS er helt enig med vismændene i, genåbning og afvikling af kompensationspakker går hånd i hånd. Og det er godt, at de generelle kompensationspakker afvikles nu. Kompensationspakkerne har en tendens til at holde hånden under eksisterende virksomheder. Det skader virksomheds-dynamikken og velstandsskabelsen. En meget stor del af produktivitetsvæksten kommer fra, at mindre produktive virksomheder lukker og mere produktive virksomheder overtager markedsandele. Denne proces fryses til is med hjælpepakker.

Vismændene anbefaler en konjunkturafhængig dagpengeperiode. CEPOS forventer ikke, at en konjunktur-afhængig dagpengeperiode kommer til at fungere i praksis. Bl.a. risikerer man en de facto forlængelse af dagpengeperioden, fordi politikerne kan få svært ved at reducere dagpengeperioden, når ledigheden begynder at falde. En de facto forlængelse af vil medføre et betydeligt strukturelt fald i beskæftigelsen.

Kapitel II: Konjunktur og offentlige finanser

Vismændene forventer, at der allerede næste år vil være begyndende mangel på arbejdskraft i dansk økonomi. Det ses ved, at det såkaldte Beskæftigelsesgab i 2022 bliver positivt. Beskæftigelsesgabets måler forskellen mellem den faktiske beskæftigelse og den strukturelle beskæftigelse. Arne-pensionen vil allerede fra næste år medvirke til mangel på arbejdskraft, da ordningen vil trække hænder og vækst ud af dansk økonomi. Næste år forventer Finansministeriet, at 24.000 vil være på Arne-pension.

CEPOS kunne godt savne, at vismændene angav diverse forslag, der kan øge arbejdsudbudet.

CEPOS er enig med vismændene i, at Budgetloven har været en stor succes. Den har bl.a. via sanktionsmekanismen stoppet de store offentlige udgiftsoverskridelser, som kendetegnede perioden 1993-2010 (samlet budgetsikred på 90 mia. kr.)

Formandskabet anbefaler, at underskudsgrænsen på de offentlige finanser forøges fra ½ til 1 pct. af BNP. CEPOS er enig i anbefalingen. Der er i øjeblikket en overholdbarhed på ca. 1 pct. af BNP på de offentlige finanser. Det er ikke hensigtsmæssigt med en overbeskatning af danskerne på ca. 1 pct. af BNP.

CEPOS er enig med vismændene i, at der ikke er behov for indgreb på boligmarkedet. Stigningen i boligpriserne i Corona-året skyldes bl.a. de lave renter, ekspansiv pengepolitik i de store centralbanker, og at danskerne ikke har haft frie muligheder for at bruge deres penge på øvrige forbrugsgoder. Renterne kan forventes at stige fremadrettet, og genåbningen af økonomien kan frigøre købekraft til andet end boligforbrug. Næste år forventer vismændene mere afdæmpede boligprisstigninger. Under alle omstændigheder bør hverken boligskatte eller -finansieringsregler anvendes til at forsøge at styre boligpriserne over konjunkturforløbet, men bør afspejle behovet for sund strukturpolitik.

Kapitel III: Tilbagetrækning

Vismændene finder, at både højere efterlønsalder og pensionsalder har øget beskæftigelsen. Som forventet har øget efterlønsalder haft den største effekt. I det perspektiv er det oplagt at afvikle efterlønnen. Det vil øge beskæftigelsen med 18.000 personer og forbedre de offentlige finanser med 8 mia. kr. Fremadrettet er levetidsindekseringen helt central for holdbarheden på de offentlige finanser. Derfor bør den ikke ændres.

Kapitel IV: Tidlig indsats

Det er bemærkelsesværdigt, at vismændene ikke kan finde empirisk opbakning til tydelige effektivitetsgevinster (målt ved skoleresultater) ved at øge udgifterne til daginstitutioner. De konkluderer, at Heckman-kurven ikke uden videre kan anvendes til at træffe afgørelse om, hvordan offentlige indsatser fremadrettet skal prioriteres i Danmark.

Dette er interessant, da det indikerer, at der ikke er positive dynamiske effekter af at tilføre flere penge til daginstitutionsområdet, hvor der i dag anvendes 30 mia. kr. I forvejen er der få børn pr. voksen og et højt udgiftsniveau. Den i forvejen store ressource tilførsel til daginstitutionerne

kan være en forklaringen på, at der ikke vil være betydelige yderligere gevinster ved yderligere ressourcetilførsel. En international sammenligning viser, at der er betydeligt færre børn pr. voksen i de danske daginstitutioner end i de fleste andre lande.

FINANS DANMARK

Den aktuelle konjunktursituation, finanspolitik og klimapolitik

Finans Danmark deler grundlæggende formandskabets vurdering af den aktuelle konjunktursituation. Usikkerheden om pandemiens videre forløb i indeværende år er betydelig, men vi finder det velbegrunder, at formandskabet lægger et positivt forløb for smitteudviklingen til grund for sit hovedscenarior, hvilket giver basis for en høj vækst i 2021 og videre ind i 2022.

Finans Danmark er således enig med formandskabet i, at den aktuelle situation og de allerede besluttede tiltag medfører, at der ikke er brug for lempelser i finanspolitikken i 2022. Husholdningerne har store likvide opsparinger, som senest er øget med udbetaling af de resterende feriemidler. Det giver basis for et betydeligt løft i forbruget, når først restriktionerne er løftet - om end vi dog er i tvivl, om forbruget kommer til at stige helt så meget i 2022, som formandskabet venter; det forudsætter et løft i forbrugskvoten, som ikke nødvendigvis synes oplagt, når det sammenholdes med den vigende forbrugskvote i årene før coronaudbruddet. Under alle omstændigheder tilsiger den betydelige usikkerhed stor agtpågivenhed i finanspolitikken, hvor det f.eks. kan blive aktuelt med hurtige stramninger, hvis presset på arbejdsmarkedet stiger mere end ventet.

Når det gælder klimapolitikken, er Finans Danmark enig med formandskabet i, at det er afgørende med en hurtig politisk afklaring af de rammevilkår og instrumenter, der skal realisere målene i 2030 og 2050. Det vil give virksomhederne mulighed for at planlægge og implementere de investeringer og tiltag, der skal til - og give banker og den øvrige finansielle sektor mulighed for at understøtte finansieringen heraf.

Hjælpepakker

Finans Danmark er enig med formandskabet i, at hjælpepakkerne set under ét har bidraget til at holde hånden under virksomhederne og husholdningerne i en helt ekstraordinær situation, hvor usikkerheden har været enorm, og dermed til at stabilisere den samlede økonomiske udvikling. Når restriktionerne nu kan løftes igen, er det også samfundsøkonomisk korrekt at udfase de generelle hjælpepakker, mens særlige hjælpepakker målrettes virksomheder, der fortsat er tvangslukket eller på anden måde er særligt udsatte. Det gælder ikke mindst i dele af oplevelsesindustrien, hvor fortsatte restriktioner og forsigtighed i forbrugsadfærden må ventes at trække omsætningen ned i hvert fald nogle måneder endnu. Nogle af hjælpepakkerne har haft særligt sigte på at sikre virksomhedernes adgang til likviditet, herunder udsatte moms- og skattebetalinger samt de særlige rentefrie lån knyttet til visse moms- og skattebetalinger under coronakrisen. Der er ingen tvivl om, at virksomheder i visse brancher har været hårdt ramt på omsætning og likviditet som følge af coronakrisen, men Finans Danmark er enig med formandskabet i, at disse ordninger kun i mindre omfang har været målrettet følger af coronakrisen.

Kombinationen af statens likviditetsordninger og en generel tilbageholdenhed med at investere i virksomhederne har medført, at bankernes erhvervsudlån faktisk faldt under coronakrisen og fortsat er lavere, end da krisen satte ind, selv om bankerne i krisens første fase stod klar og bevilgede lån og kreditter for over 100 mia. kr. Denne udvikling er også forklaringen på, at de særlige garantiordninger i Vækstfonden og EKF, der skulle understøtte bankernes udlån til coronaramte virksomheder, kun er blevet anvendt i begrænset omfang.

Finans Danmark er endvidere enig med formandskabet i, at det vil være naturligt, at lånene nu går tilbage til bankerne, så de igen kan ske på markedsvilkår og baseret på konkrete kreditvurderinger. Kreditvurderinger og håndtering af kreditrisici hører til bankernes kernekompetencer og udgør en nøglefunktion i forhold til at sikre en efficient allokering af samfundets ressourcer og derigennem understøtte den langsigtede vækst i økonomien.

Formandskabet tilslutter sig her anbefalingerne fra regeringens økonomiske ekspertgruppe. Finans Danmark finder det afgørende at se dette i sammenhæng med, at både formandskabet og ekspertgruppen lægger stor vægt på hensynet til at sikre dynamikken i økonomien, så ineffektive virksomheder lukker, og nye virksomheder kommer til. Hjælpepakkerne under ét har bidraget til, at antallet af konkurser (i aktive virksomheder) har ligget lavere under coronakrisen end under de foregående års økonomiske opsving. Det indikerer, at der udestår en pukkel af konkurser, og det er sandsynligt, at omfanget heraf først vil stå klart, når de trængte virksomheder igen underlægges en kreditvurdering.

Det er vigtigt, at der er bred forståelse for og opbakning til, at bankerne i denne sammenhæng udfører en opgave af central samfundsmæssig betydning, når de kreditvurderer virksomheder, der under krisen har fået lån af staten og at det er i samfundets fælles interesse, at nogle virksomheder desværre ikke vil kunne opnå ny finansiering i bankerne og må lukke.

Fra politisk side kan man bidrage til, at der findes holdbare løsninger for ellers vel-drevne virksomheder, som blev hårdt ramt af coronakrisen og har måttet tære på egenkapitalen. Det kan ske ved en tilpasning af de eksisterende garantiordninger, så de kan finde anvendelse, når bankerne skal finde finansieringsløsninger for de berørte virksomheder inden for rammene af en ansvarlig kreditpolitik. I andre tilfælde kan der være behov for ny risikovillig kapital, som f.eks. kunne tilvejebringes i en konstruktion som Vækstfondens Genstartsfond.

Boligmarkedet

Boligpriserne er steget væsentligt under coronakrisen, selv om niveauet umiddelbart var højt i udgangspunktet. Finans Danmark er enig i, at dette tilsiger særlig årvågenhed, selv om vi synes, at formandskabet går noget vidt, når det på basis af fire kvartalers stigninger i henholdsvis 2004 og 2020-21 mener, at de aktuelle prisstigninger er sammenlignelige med dem i årene op til finanskrisen.

Finans Danmark er imidlertid helt enig med formandskabet i, at der er mange forhold, som adskiller situationen nu fra årene op til finanskrisen. Den finansielle regulering er strammet mærkbart op - også når det gælder krav til boligkøbernes økonomi. Samtidig er renten fortsat

meget lav, som medfører, at boligbyrden fortsat er moderat trods de seneste kvartalers stigninger i boligpriserne.

Vi finder det også velbegrunder, når formandskabet påpeger, at flere forhold under coronakrisen sandsynligvis har bidraget til at øge boligefterspørgslen og dermed priserne - og at en del af denne effekt meget vel kan falde bort igen, når resten af økonomien genåbnes, og husholdningernes tjenesteforbrug og arbejdsmønster ændres igen. I det lys deler vi formandskabets vurdering, at der på nuværende tidspunkt ikke er akut behov for indgreb på boligmarkedet, men at udviklingen under og efter genåbningen bør følges nøje.

Hvis der bliver behov for et indgreb, peger formandskabet på en begrænsning af afdragsfriheden som et muligt instrument, selv om det dog bemærker, at det vil være en ulempe for de boligejere, der benytter afdragsfriheden til at tilbagebetale dyrere lån. Finans Danmark er enig i, at dette vil være en uheldig effekt af yderligere indgreb i muligheden for afdragsfrihed, men finder det vigtigt at understrege, at også andre grupper af boligejere kan have helt legitime og økonomisk forsvarlige grunde til at benytte afdragsfrihed. Det gælder f.eks. den store gruppe af ældre, der forlader arbejdsmarkedet med betydelige pensionsopsparinger og ikke har noget opsparingsbehov - tværtimod.

Finans Danmark finder det grundlæggende vigtigt, at indgreb i mulighederne for at tilpasse boligfinansieringen til den enkeltes behov og situation ses i en større sammenhæng – boliggyld og -formue skal ses i sammenhæng med pensions opsparing og øvrige investeringer, både af hensyn til, at den enkelte kan disponere hensigtsmæssigt over et livsforløb, og at sikre en god risikospredning i den enkeltes samlede portefølje, så man undgår overeksponering mod f.eks. boligmarkedet.

Endelig finder Finans Danmark det vigtigt, at der hurtigst muligt skabes klarhed om de nye ejendomsvurderinger og det nye ejendomsbeskatningssystem, hvis systemet skal have den ønskede effekt på boligpriserne. Finans Danmark er samtidig enig med formandskabet i, at en eventuel ændring af rentefradragsretten skal ses i sammenhæng med den samlede kapitalbeskatning.

ARBEJDERBEVÆGELSENS ERHVERSRÅD

Kapitel I og II: Aktuel økonomisk politik samt Konjunktur og offentlige finanser

Formandskabet forudser en hurtig genopretning af dansk økonomi. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE) er enige i, at forudsætningerne for en hurtig genopretning er gode. Samtidig forventes dansk økonomi at kunne finde tilbage til den oprindelige vækststi, vi fulgte, inden krisen ramte. Det står i kontrast til finanskrisen, hvor det ikke lykkedes. Når vi denne gang er hurtigt på vej tilbage på sporet, skyldes det ikke mindst de mange kompensationsordninger og finanspolitiske stimuli, som har været med til at redde i titusindvis af arbejdspladser.

AE er enige i, at hjælpepakker og låne- og likviditetsordninger bør udfases, ligesom AE heller ikke ser noget behov for at lempe finanspolitikken yderligere i år. Som udgangspunkt ser AE

heller ikke behov for, at finanspolitikken bidrager til at øge efterspørgslen i 2022. Usikkerheden i 2022 er dog stor, og det er vigtigt, at vi ikke strammer finanspolitikken for tidligt. Hvis der ligefrem skulle være et behov for at stramme finanspolitikken, anbefaler vi, at man ser på boligjobordningen (håndværkerfradraget).

Formandskabet vurderer, at der ikke er noget akut behov for indgreb på boligmarkedet. AE anser det i øjeblikket heller ikke for nødvendigt med et indgreb. Hvad angår den stigende ulighed, som udviklingen på boligmarkedet er med til at skabe, er en opstramning på kriterierne for, hvornår man opnår fritagelse for beskatning efter ejendomsavancebeskatningsloven, værd at overveje.

Hvad angår de offentlige finanser påpeger vismændene, at den offentlige saldo blev 67 mia. kr. bedre end skønnet i oktober sidste år. I 10 ud af de seneste 11 år har skønnet for de offentlige finanser været for pessimistisk. AE finder det tankevækkende, at man gang på gang er for pessimistisk, hvad angår den offentlige saldo.

AE er enige i, at en overskridelse af underskudsgrænsen i 2021 ikke skal have konsekvenser. AE ser ikke en (mindre) overskridelse af underskudsgrænsen i 2022 som et problem, hvis konjunktursituationen i 2022 overrasker negativt.

AE hæfter sig også ved, at Formandskabet forventer, at den offentlige sektor forventes at have en positiv nettoformue helt frem til 2025. De offentlige finanser er også fortsat overholdbare, og derfor er der heller ikke en kriseregning i form af højere skatter eller dårligere velfærd på den anden side af krisen.

Formandskabet omtaler budgetloven som en succes i rapporten.

AE mener ikke, at underskudsgrænsen i budgetloven er årsagen til Danmarks sunde offentlige finanser. Ser vi tilbage på de seneste 30 år, har vi ikke haft problemer med offentlige underskud i Danmark.

Underskudsgrænsen i budgetloven ville heller ikke kunne have forhindret den daværende VK-regering i at lempe finanspolitikken, som den gjorde før finanskrisen. Som en konsekvens af udviklingen i saldoen har den offentlige gæld overordnet udgjort en faldende andel af BNP i de sidste 30 år. Den faldende tendens i gælden de sidste 30 år kan dog ikke tilskrives underskudsgrænsen i budgetloven, som først havde virkning fra 2014.

Formandskabet argumenterer for, at underskudsgrænsen i budgetloven bør lempes fra $-\frac{1}{2}$ procent af BNP til -1 procent af BNP. Samtidig påpeger vismændene, at der ikke er nogen gode faglige argumenter for at tilstræbe balance på den strukturelle saldo i bestemte år. Det afgørende er, at de offentlige finanser er holdbare på langt sigt.

AE er helt enige i disse betragtninger. Målet om balance på den strukturelle saldo i bestemte år er en uhensigtsmæssig spændetrøje, som kan stå i vejen for fornuftige offentlige investeringer, eller som kan betyde, at politikerne – også under lavkonjunkturer – kan blive tvunget til at stramme finanspolitikken.

Kapitel III: Tilbagetrækning

Formandskabet behandler i kapitel 3 udviklingen i erhvervsdeltagelsen blandt seniorer.

AE kvitterer for en god kortlægning og effektanalyse. AE er enige i, at de gode konjunkturer har bidraget til den store stigning i beskæftigelsen blandt de 60-65-årige. AE bakker i øvrigt op om at lave yderligere analyser af, hvad der har drevet den del af beskæftigelsesstigningen, som ikke skyldes reformen. Ny viden vil man kunne anvende ifm. udviklingen af andengenerationsreformer.

Formandskabet finder en større effekt af reformen på arbejdsstyrken end på beskæftigelsen. Det skyldes ifølge Formandskabet, at der tidligere var mange ledige, som overgik til efterløn, og at disse ledige nu forbliver ledige i længere tid. AE finder det mærkværdigt, at Formandskabet opfatter reformens effekt på både beskæftigelse og arbejdsudbud som kausal, men ikke mener, at effekten på ledighed kan fortolkes kausalt. Det giver ikke mening.

AE er enige i, at der ligger et vigtigt og nødvendigt arbejde i at kortlægge, hvilke faktorer der har betydning for seniorers beskæftigelsesfremskridt. Det er nødvendigt for at sikre, at fremtidige arbejdsmarkedsreformer ikke har et snævert fokus på ydelser, der – som analysen viser – risikerer at overvurdere beskæftigelseseffekten.

Kapitel IV: Tidlig indsats

AE er enige i vigtigheden af, at der investeres i tidlige indsatser, der er med til at sikre lige muligheder. AE viste i april¹, at børn af akademikere har markant bedre chancer for at få en uddannelse end børn af ufaglærte. 58 procent af børn af ufaglærte har fuldført mindst en ungdomsuddannelse som 25-årig, mens andelen blandt børn af akademikere er 92 procent.

AE er enige i, at tidlige indsatser kan øge ligheden og effektiviteten, men vi mener, at der udover et fokus på de offentlige finanser også er andre aspekter af tidlige indsatser som f.eks. at sikre gode muligheder og gode liv.

AE bifalder gennemgangen af betydningen af kvaliteten i dagtilbud for børnenes udvikling. Vi savner dog, at Formandskabet også havde haft fokus på mere målrettede indsatser f.eks. rettet imod udsatte grupper.

Formandskabet præsenterer i kapitlet en ny analyse af effekten af normeringer og andelen af pædagoger på eksamenskarakterer, behovet for specialundervisning samt kontakten til psykiatri. Formandskabet finder små ikke-signifikante effekter.

1) <https://www.ae.dk/analyse/2021-04-mange-moensterbrydere-bruger-kurser-og-voksenuddannelse-som-springbraet>

AE kvitterer for den nye, omfattende analyse. AE mener, at der kan være flere forklaringer på, at Formandskabet ikke finder signifikante effekter af bedre normeringer eller flere pædagoger i den analyse, de har lavet.

For det første ser Formandskabet kun på marginale og midlertidige ændringer i normeringerne. For det andet har Formandskabet fokus på den brede universelle indsats. AE savner, at man havde lavet en særskilt analyse for udsatte børn. For det tredje kan en forklaring på de manglende effekter være, at det kan være svært at måle på effekter relativt sent i børnenes liv. For det fjerde savner AE en mere udførlig diskussion af opgørelsen af normeringerne og pædagogandelen.

AE er enige i, at effekten meget vel ligger andre steder end på de målte aspekter, og AE savner derfor, at man havde forsøgt at kigge på tidligere og andre måleparametre som f.eks. trivsel. AE er enige i, at det er vigtigt, at det fremover bliver lettere at indsamle data på de indsatser, der muliggør bedre evalueringer.

SÆRLIGT SAGKYNDIG TORBEN M. ANDERSEN

Dansk økonomi er i en genopretningsproces efter nedlukninger forårsaget af COVID-19 krisen. Selvom nedlukningerne i samspil med forbrugerreaktioner har haft en negativ effekt på den økonomiske aktivitet, så sker der en relativ hurtig genopretning af aktiviteten. Det var tilfældet i 2020, og der er tydelige tegn på det samme under den igangværende genåbningsproces. I forhold til forventningerne tidligere i forløbet, er økonomien således mindre hårdt ramt og vender hurtigere tilbage til et normalt niveau. Denne udvikling må tilskrives en stor robusthed og tilpasningsevne i dansk økonomi samt hjælpepakkerne, der har holdt produktionskapacitet og job-matches intakt. Der er dog dele af økonomien, særligt inden for servicesektoren, der fortsat er hårdt ramt. Selvom coronakrisen ikke kan afblæses, og der fortsat er risiko for en genopblussen af smitte, som også diskuteres i rapporten, så tegner der sig i takt med vaccineudrulningen muligheder for at håndtere eventuel smitte på en mere smidig måde. Efter en række usædvanlige tiltag står den økonomisk politiske diskussion derfor nu i en mere normal situation, hvor der ikke er tegn på et behov for øget stimulering men begyndende tegn på mangel på arbejdskraft. Samtidig skal finanspolitikken omstilles og normaliseres med fokus på at bringe budgetudviklingen i overensstemmelse med de finanspolitiske mål.

Udviklingen i priserne på boligmarkedet påkalder sig særlig opmærksomhed, og en række faktorer bidrager til at forklare prisstigningerne. Det er imidlertid vanskeligt i tide at identificere en eventuel boligboble, og selvom situationen på en række punkter adskiller sig fra forløbet op til finanskrisen, kan der være grund til at erindre, at faresignalerne langt i forløbet blev overset, fordi der blev fokuseret på at forklare de store prisstigninger. Udsving i boligpriserne – også uden at det nødvendigvis er en prisboble – hænger sammen med, at udsving i efterspørgslen i første omgang afspejler sig i priserne, da det tager tid at ændre boligbeholdningen. Der vil derfor være en tendens til overshooting, hvilket både kan være uhensigtsmæssigt for den enkelte og for samfundet. I en situation hvor medløbsbremsere via ejendomsværdibeskatningen er afkoblet grundet den udskudte indfasning af beskatningsreformen, er der særlig grund til at

diskutere muligheder for at mindske prisudsvingene. Konsekvenserne her er asymmetriske, da en udglatning af prisudviklingen under alle omstændigheder er hensigtsmæssig både i forhold til midlertidige og permanente ændringer.

I forhold til finanspolitikken har Covid-19 krisen været exceptionel, hvilket klart har begrundet en dispensation fra de normale budgetregler. En normalisering rejser et særligt spørgsmål i relation til grænsen for det strukturelle budgetunderskud på 0,5% af BNP, og som ifølge fremskrivningerne vil blive overskredet i 2022. Som diskuteret i tidligere rapporter fra formandskabet er der argumenter for at ændre grænsen til en strukturel underskudsgrænse på 1% af BNP. Det anføres side 186, at "En lavere underskudsgrænse vil samtidig bringe større afstand mellem det planlagte underskud i de kommende år og underskudsgrænsen. En større afstand er hensigtsmæssig, da det mindsker risikoen for, at der skal gennemføres stramninger, der er ude af takt med den realøkonomiske situation". Det er korrekt, men for at fastholde denne afstand kræves et nyt pejlemærke for finanspolitikken for at sikre, at der ikke sker et skred i saldoen mod grænsen. En ændret saldogrænse forudsætter, at der er disciplin i fastsættelsen af det "planlagte" underskud, og en ændring af den strukturelle underskudsgrænse kræver en mekanisme for at sikre denne disciplin. Der er potentielt en særlig problematik i forhold til timingen af en sådan ændring efter en periode, hvor finanspolitikken normale mekanismer har været sat ud af kraft.

Rapporten indeholder en udmærket diskussion af betydningen af lave afkast (r vs g diskussionen) for finanspolitikken. Det er en vigtig og relevant diskussion. Den internationale diskussion tager udgangspunkt i forholdene i USA. USA adskiller sig imidlertid af en række grunde fra en række andre lande, og har kunnet opretholde en "double deficit" position med store underskud på både de offentlige finanser og betalingsbalancen, som ville have skabt problemer for langt de fleste andre lande. Der savnes en lidt tydeligere kobling til situationen i både Danmark og EU. For Danmarks vedkommende med en fastkurspolitik, har finanspolitikken en særlig rolle i at understøtte troværdigheden af denne politik, som igen har en stor betydning for rentefastsættelsen. En (væsentlig) ændring i budgetpolitikken kan således ikke diskuteres uden at inddrage dette forhold. For EU var der ved Covid-19 krisens start tegn på stigende renter for lande med høj gæld (og andre økonomiske ubalancer) svarende til statsgældskrisen i kølvandet på finanskrisen, men dette blev bremset af ECBs købsprogrammer. De lave statsgældsrenter for en række europæiske lande med høj gæld og uløste holdbarhedsproblemer afhænger derfor kritisk af disse opkøbsprogrammer og det dertil knyttede exit-spørgsmål. Det er derfor uklart, i hvilket omfang forholdene i USA kan overføres til situationen for de fleste europæiske lande.

Diskussionen om argumenter for budgetregler inden for ØMU'en henviser til renteresponser til øget gæld. Selvom der vil være sådanne responser, vil det som udgangspunkt være en peknær eksternalitet, som ikke i sig selv begrunder en intervention. En mere relevant problematik for ØMU-landene er bail-out risikoen, hvor andre medlemslande direkte eller indirekte kommer til at hæfte for gæld i et tredje medlemsland. Et forhold der har været centralt for udformningen af reglerne, og som er aktualiseret via både opkøbsprogrammer men også EU's låntagning i forbindelse med EU's genopretningsfond.

Kapitlet diskuterer også tidsinkonsistensproblemer i finanspolitikken – og får her behændigt inddraget en CO₂ beskatning – men en væsentlig mekanisme i relation til offentlig gæld er inflationsincitament for at udhule realværdien af gælden. Et incitament der øges, hvis gælden kan finansieres over en lang horisont til en lav rente. I relation til politiske imperfektioner som årsag til en deficit bias savnes en nærmere diskussion af den grundlæggende mekanisme, at nulevende generationer kan skubbe byrder over på fremtidige generationer via gældsopbygning (eller nedskrivning af naturkapitalen). Om det er en politisk imperfektion, at fremtidige generationer ikke kan deltage i den aktuelle politiske proces, kan diskuteres, men det er et væsentligt argument for finanspolitiske rammer.

Tilbageføringsreformer har været centrale for den økonomiske politik, og en række af ændringerne er nu indfaset, hvilket giver muligheder for at analysere reformerne. Rapportens kapitel III indeholder en interessant diskussion og analyser heraf. Der savnes dog en nærmere diskussion af prediktionsevnen af den estimerede model. Afvigelser fra de estimerede effekter tolkes som visende, at effekterne af reformerne har været mindre end hidtil antaget. Dette er måske en forhastet konklusion, da modellen ikke nødvendigvis opfanger reformeffekterne præcist. Der savnes en diskussion af fx prediktionsintervallerne. Det er ikke helt klart, hvorfor de tre reformelementer estimeres på hele populationen af en given årgang. Der er tale om betingende overgangssandsynligheder. Er man først gået på efterløn (som i langt de fleste tilfælde er irreversibel), så er der ikke en relevant beslutning om at stoppe ved pensionsalderen. Det er således uklart, i hvilket omfang reformerne har påvirket de tre relevante betingede overgangssandsynligheder. Hvis reformeffekterne er mindre end tidligere antaget, har det potentielt store implikationer for den finanspolitiske holdbarhed, og derfor er der behov for at analysere og diskutere disse forhold nærmere.

Rapporten indeholder et interessant kapitel om tidlig indsats i forhold til børn. Kapitlet indeholder en oversigt over litteraturen og selvstændige studier. En analyse af effekterne af normeringer og pædagogandele på skolekarakterer finder generelt små og ikke-signifikante effekter. Det antydes, at dette kan tolkes som et "optimum", hvor indsatsen er på et niveau, hvor der ikke er nogen yderlig effekt af øget (eller mindsket) indsats. De insignifikante effekter udfordres af, at optimum må være bestemt, hvor de marginale benefits er lig de marginale omkostninger. Da de marginale omkostninger er positive, stiller de insignifikante resultater måske mere spørgsmålstegn ved den estimerede model, hvor blandt andet data- og måleproblemer kan spille en rolle. Kapitlet lægger op til yderligere analyser på området, og her kunne det særligt være interessant at se nærmere på udsatte børn, herunder den (lille) gruppe af børn der ikke er i institution, hvor der kan være potentielt store effekter af en mere målrettet indsats.

Rapporten er generelt meget velskrevet, men omfanget af passiv tekst er stort, og tilliden til læserens orienteringsevne er måske undervurderet, når fx et afsnit (side 182) med overskriften "Sammenfatning og vurderinger" indledes med teksten: "I dette afsnit gives en kort sammenfatning...".

SÆRLIGT SAGKYNDIG METTE EJRNÆS

Kapitel I+II: Aktuel økonomisk politik og Konjunktur og offentlige finanser

Kapitlerne indeholder en diskussion af, hvorledes coronakrisen har påvirket og vil påvirke dansk økonomi. Desuden indeholder kapitel 1 vigtige diskussioner af både finanspolitik og klimapolitik. Kapitlerne indeholder en beskrivelse af udviklingen på arbejdsmarkedet, hvor der ses en bedring i form af faldende ledigheden, men også en betydelig heterogeneitet. Set i lyset af en stigning af antallet af langtidsledige, kunne det have været interessant at undersøge risikoen for længerevarende struktureffekter. Det kunne have været relevant nærmere at undersøge gruppen, som er blevet langtidsledige.

Kapitlet beskæftiger sig indgående med udviklingen i boligpriserne og bemærker, at boligpriserne er steget meget på trods af coronakrisen. I kapitel 2 diskuteres både mulige forklaringer på prisudviklingen, samt om der er behov for et indgreb. I kapitlet fremhæves, at coronakrisen kan have ændret præferencer for boliger hen imod større boliger. Det kunne have været interessant at undersøge, hvor meget af prisstigningerne, som skyldes ændrede præferencer og forhold, som knytter sig specifikt til coronakrisen, og hvor meget skyldes andre forhold.

Kapitlerne berører kort andre afledte effekter af coronakrisen som f.eks. tab af læring for elever. Igen kunne det have været interessant også at have set på andre samfundsmæssige konsekvenser af coronakrisen som f.eks. betydningen for mentale sundhed og evt. efterslæb på behandlinger på hospitaler.

Kapitel III: Tilbagetrækning

Dette er et virkeligt spændende kapitel, som viser en tydelig effekt af tilbagetrækningsreformen fra 2011. Kapitlet illustrerer meget fint, hvordan reformen øgede erhvervsdeltagelsen. Analyserne i kapitlet (og de øvrige forskningsartikler) viser, at reformen har haft en betydelig effekt. En vigtig pointe i kapitlet er at vise, at de forskellige dele af reformen: forhøjelse af efterlønsalderen, ændring af udskydelsesreglen og forhøjelse af folkepensionsalderen har haft forskellig effekt. I kapitlet er der mindre fokus på de vigtige resultater, som er fundet i Athey et al (2020), som analyserer samme reform. Et vigtigt resultat i deres analyse er, at en utilsigtet konsekvens af reformen er, at de, som er mest afhængige af efterlønnen, er en gruppe med lav uddannelse, få ressourcer og dårligt helbred, og denne gruppe presses til at fortsætte med at arbejde eller overgår til andre overførselsindkomster. De finder, at hvis efterlønsalderen øges med 6 måneder, så øges beskæftigelsen med 4,7 uger i gennemsnit, men at der også er en forøgelse på 1,3 uger på benyttelsen af overførselsindkomster. Gruppen med få ressourcer vil i større omfang presses til at bruge andre overførselsprogrammer.

Kapitel IV: Tidlig indsats

Kapitlet om tidlig indsats beskriver, at studier har fundet, at afkastet er højere, jo tidligere i livet indsatserne iværksættes. Dette er typisk argumentet for den store fokus på betydningen af de første 1000 dage i et barns liv. Dette kapitel er et godt bidrag til diskussionen om ressourcerne, som anvendes på tidlig indsats i Danmark.

Kapitlet ser mere specifikt på betydningen af dagtilbud for børns udvikling. I kapitlet laves en analyse af betydningen af normeringer i daginstitutioner på karaktere og nationale test. I denne analyse finder man ingen effekt, hvilket er i modsætning til andre studier. Kapitlet diskuterer omhyggeligt, hvorfor der ikke er nogle effekter i dette studie. En yderligere grund kan være, at der er målefejl i variabelen "normeringer", og denne målefejl vil trække i retning af ikke at finde nogle effekter.

Desuden anføres det i kapitlet, at kvaliteten af dagtilbud kan have en effekt på andre udfald f.eks. trivsel og mistrivsel. I et nyt tysk studie (Sander et al. 2020²) har man fundet, at udrulningen af dagtilbud i Tyskland forebyggede anbringelser af børn udenfor hjemme. Et nyere dansk studie (Gensowski et al. 2020³) viser også, at f.eks. sproglig understøttelse i børnehaven mindsker de sociale forskelle senere i livet.

SÆRLIGT SAGKYNDIG HELENA SKYT NIELSEN

Kapitel III "Tilbagetrækningsaftalen" indeholder en gennemgang af betydningen af regelændringerne i Velfærdsaftalen (2006) og Aftalen om tidlig tilbagetrækning (2011) for erhvervsdeltagelsen og beskæftigelsen.

I afsnit III.4 præsenteres en analyse af effekten af forøgelsen af efterlønsalderen, udskydelsesreglen og forøgelsen af folkepensionsalderen vha. det såkaldte regression discontinuity design. Dette empiriske design udnytter, at halvårgangen født i første halvår af 1954 blev berørt af ændringerne, mens halvårgangen født i sidste halvår af 1953 ikke blev berørt (og tilsvarende for andre på hinanden følgende halvårgange). Den centrale underliggende antagelse i dette design er, at de to halvårgange ikke er forskelligt berørt af forhold, dvs. der må ikke eksistere andre forhold, som har påvirket personer født på hver sin side af nytår systematisk forskelligt. Det ville have været fint at diskutere denne antagelse en smule. Regler for skolestart er et eksempel på et forhold, som betyder, at personer født i sidste halvår 1953 har været længere tid på arbejdsmarkedet ved deres 60-, 62-, og 65-års fødselsdag end personer født i første halvår 1954, og at de derfor i gennemsnit er potentielt mere nedslidte og mere formuende. Man skulle således i princippet sætte mere lid til resultater baseret på halvårgange på tværs af skellet d.1. juli end d.1.januar, da sidstnævnte kan være overvurderet.

I afsnit III.5 opgøres den samlede effekt af reformvirkningerne på erhvervsdeltagelsen og lønmodtagerbeskæftigelsen, og det ses at kun ca. 2/3 af beskæftigelsesvirkningen (dvs. 37.000 ud af 61.000 personer) kan tilskrives reformvirkninger. Den resterende del tilskrives delvist konjunkturvirkninger samt måske forbedret helbred, ændrede præferencer eller bedre arbejdsmiljø, men viden om dette er ikke tilstrækkelig endnu. Dette spørgsmål bør genbesøges i fremtiden

2) Se "Preventing Child Maltreatment: Beneficial Side Effects of Public Childcare Provision" af

Malte Sandner, Stephan Thomsen og Libertad Gonzalez

3) Se "Public and Parental Investment and Children's Skill Formation" af Rasmus Landersø Miriam Gensowski, Dorthe Bleses, Phillip Dale, Anders Højen og Laura Justice.

for at finde ud af om effekterne er varige og for at få en mere fyldestgørende forståelse af effekten på den finanspolitiske holdbarhed.

Kapitel IV "Tidlig indsats" indeholder en gennemgang af betydningen af tidlig indsats for udviklingen af viden og kompetencer plus en effektanalyse af betydningen af normeringer og pædagogandele i daginstitutioner for test resultater og karakterer ved folkeskolens afgangsprøve. Det er et vigtigt og modigt kapitel.

I afsnit IV.4. skelnes mellem processuelle og strukturelle kvalitetsparametre. Der kunne med fordel være givet mere vægt til den danske effektforskning i processuelle parametre, som faktisk giver anledning til, at Rosholm et al. (2021) finder en snert af en såkaldt Heckman kurve, idet de processuelle indsatser tilsyneladende er meget omkostningseffektive sammenlignet med de strukturelle indsatser, når det gælder om at øge børns viden og kompetencer. Effektanalyserne i afsnit IV.5. kunne desuden med fordel have kigget på flere strukturelle kvalitetsparametre, fx køn, da tidligere studier har vist lovende resultater og antagelserne om tilfældig variation over tid er mere plausibel end for de valgte strukturelle parametre.

I afsnit IV.5. præsenteres en effektanalyse af betydningen af normeringer og pædagogandel i daginstitutioner for viden og kompetencer. Den store metodemæssige udfordring i et sådant studium er, at forskelle i normeringer i høj grad automatisk afspejler variation i børnegruppens karakteristika, idet disse indgår i kommunernes budgetnøgle. Dette forsøges håndteret i afsnit IV.5. med institution-level fixed-effects, som opfanger tidskonstante forskelle mellem institutionerne. Det viser sig dog i tabel C1-C2 (i baggrundsnotatet "Analyse af effekten af normering på børnenes udfald"), at der stadig er tilbageværende korrelation mellem normeringer og børnegruppens karakteristika, efter fixed effects er inkluderet. Her ses det, at normeringen er bedre, når andelen af børn med anden etnisk baggrund end dansk er højere, og at normering er lavere, når mødrene gennemsnitlige indkomstpercentil er højere, som budgetnøglen ville foreskrive. Det affejes hurtigt i baggrundspapiret og i kapitlet, selvom det godt kan invalidere analysen, eftersom det kan skævvride estimatet af effekten af normeringer i retning mod nul. Et andet problem med analysen er, at der som mål for viden og kompetencer anvendes percentilskalaen for de nationale test og ikke logitskalaen, hvilket giver en uhensigtsmæssig ikke-lineær transformation af testresultaterne i midten af fordelingen.

Til sidst vil jeg gentage den vigtige afsluttende sætning i kapitlet, som opsummerer det altoverskyggende problem i økonomisk politik på dagtilbudsområdet: "Generelt anbefales, at muligheden for en troværdig evaluering af de kausale effekter indtænkes i implementeringen af enhver ny indsats".

